

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Kvalita života sluchově postižených

Vypracoval: Monika Škopková
Vedoucí práce: Mgr. Veronika Plachá

České Budějovice 2014

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 20. června 2014

Monika Škopková

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Veronice Plaché, za odborné vedení, připomínky, zájem a cenné rady při psaní této bakalářské práce i za čas, který mi věnovala.

Anotace

Bakalářská práce nazvaná Kvalita života sluchově postižených se zabývá otázkou, jaké mají lidé se sluchovým postižením v dnešní době možnosti vzdělávání, práce, jakým způsobem mohou trávit volný čas, jaká je opravdová pomoc takto postiženým lidem a co patří mezi největší překážky. V teoretické části bakalářská práce seznamuje se sluchovým postižením jako takovým. Informuje o tom, jak postižení sluchu dělíme, protože termín „osoba se sluchovým postižením“, je sám o sobě velice široký. Dále obeznámuje o kompenzačních pomůckách, o komunikaci osob se sluchovým postižením, o výchově a vzdělání, o integraci dětí se sluchovým postižením do společnosti a kultuře neslyšících. V praktické části jsou zpracovány rozhovory s pracovníky některých poboček organizace Svaz neslyšících a nedoslýchavých v České republice. Součástí praktické části je dále rozhovor se spoluzakladatelkou občanského sdružení ORBI PONTES (Praha) a představení Tiché kavárny (Praha).

Klíčová slova:

sluchové postižení, kvalita života, vzdělávání, zaměstnání, volný čas, bariéry, pomoc

Abstract

This bachelor's thesis called Quality of Life of People with Hearing Impairment is concerned with opportunities for people with hearing impairment in the field of education, employment and free time. The research aims also at real help offered to people with hearing impairment and the biggest obstacle in their lives these days. The first theoretical part of the thesis guides us through different types of hearing impairment. We are going to find more on e.g. hearing aids, communication of people with hearing impairment, upbringing and education, integration of children with hearing impairment into the society and the culture of the Deaf. The practical part of the thesis works with the interviews with employees of Svaz neslyšících a nedoslýchavých ČR (Union of Deaf and Hard of Hearing in the Czech Republic). There is also an interview with a co-founder of a civic organization ORBI PONTES (Prague) and a presentation of Tichá kavárna (Silent Café, Prague).

Keywords:

hearing impairment, quality of life, education, employment, free time, barriers, help

Obsah

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	
ÚVOD DO SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ	10
1. KVALITA ŽIVOTA	10
2. SLUCHOVÉ POSTIŽENÍ	11
2.1 DOPAD SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ	12
2.2 VYMEZENÍ SLUCHOVÝCH VAD	13
2.2.1 DĚLENÍ SLUCHOVÝCH VAD PODLE TYPU	14
2.2.2 DĚLENÍ SLUCHOVÝCH VAD PODLE INTENZITY SLUCHOVÉ ZTRÁTY	14
2.2.3 DĚLENÍ SLUCHOVÝCH VAD PODLE DOBY VZNIKU	15
2.3 ANATOMIE LIDSKÉHO UCHA	15
2.4 ETIOLOGIE A DIAGNOSTIKA SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ	16
2.4.1 ETIOLOGIE.....	16
2.4.2 DIAGNOSTIKA SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ	17
3. SLUCHOVÁ PROTETIKA	18
3.1 SLUCHADLA	19
3.2 KOCHLEÁRNÍ IMPLANTÁT	20
4. KOMUNIKACE	21
4.1 AUDITIVNĚ – ORÁLNÍ KOMUNIKAČNÍ SYSTÉM – MLUVENÁ ŘEČ	22
4.2 VIZUÁLNĚ – MOTORICKÉ SYSTÉMY KOMUNIKACE	22
4.2.1 ZNAKOVÝ JAZYK	22
4.2.2 PRSTOVÁ ABECEDA	24
4.3 TLUMOČENÍ	25
4.4 KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY PRO OSOBY SE SPECIFICKÝMI POTŘEBAMI	26
4.4.1 SIMULTÁNNÍ PŘEPIS.....	26
4.4.2 SIMULTÁNNÍ PŘEPIS ONLINE	27
5. VÝCHOVA A VZDĚLÁNÍ	27

5.1 MATEŘSKÁ ŠKOLA	31
5.2 ZÁKLADNÍ ŠKOLA	32
5.3 STŘEDNÍ ŠKOLA.....	32
5.4 VYSOKÁ ŠKOLA.....	32
6. INTEGRACE DĚTÍ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM DO SPOLEČNOSTI	33
6.1 DOROZUMÍVÁNÍ MEZI SLYŠÍCÍM A NESLYŠÍCÍM ČLOVĚKEM.....	33
6.2 PROFESNÍ UPLATNĚNÍ OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM.....	34
6.3 KULTURA NESLYŠÍCÍCH.....	35
PRAKTICKÁ ČÁST	
7. KVALITA ŽIVOTA OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	36
7.1 METODIKA VÝZKUMU.....	36
7.1.1 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	36
7.1.2 VÝZKUMNÝ VZOREK	37
7.1.3 TECHNIKA SBĚRU DAT	37
7.2 ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	39
7.2.1 ROZHOVOR SE SVAZY NESLYŠÍCÍCH A NEDOSLÝCHAVÝCH.....	39
7.2.2 ROZHOVOR S ORGANIZACÍ ORBI PONTES	47
7.3 DISKUSE	50
7.4 TICHÁ KAVÁRNA – PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE	53
ZÁVĚR	55
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	57
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	59
SEZNAM PŘÍLOH	60

Úvod

Bakalářská práce pojednává o životě osob se sluchovým postižením (dále SP). Zaměřuje se na kvalitu života, způsob komunikace, výchovu a vzdělávání, integraci, kulturu neslyšících a objasňuje sluchové postižení jako takové.

Už na základní škole mě lákalo naučit se znakový jazyk. Bohužel jsem se k tomu nikdy nedostala. Mám tetu, která mě do této problematiky více ponořila. Tři roky studovala znakový jazyk, založila organizaci s názvem ORBI PONTES na pomoc lidem se SP. Toto sdružení se zaměřuje na projekty, které bortí bariéry mezi světem osob slyšících a osob SP. Podporují správný přístup k osobám s tímto postižením (Dědečková, 2013). Ukázala mi svět SP z jiného úhlu, než jsem ho doposud vnímala. Spolu s ní jsem navštívila Tichou kavárnu v Praze, kde obsluhují jen neslyšící. Byl to velice zajímavý zážitek.

Teta mě naučila několik znaků ze znakového jazyka, které jsem již několikrát využila, když jsem se s neslyšícími lidmi setkala. Je nepopsatelné, jak neslyšící lidé byli vděční za můj pokus o komunikaci s nimi. Nadšeně reagovali, ačkoli má znalost znakového jazyka je minimální. Při rozhodování o bakalářské práci bylo téma „sluchového postižení“ jasnou volbou. Chtěla jsem se o této problematice, o lidech se SP a o kvalitě jejich života v dnešní společnosti, dozvědět více.

V teoretické části se snažím přiblížit základní informace o sluchovém postižení, o funkci sluchu, o komunikaci mezi osobami se SP, o komunikaci osob slyšících a neslyšících, o kultuře neslyšících. V kapitole o výchově a vzdělávání osob se SP uvádím i možnosti pracovního uplatnění a zabývám se integrací dětí se SP do společnosti.

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit jaká je současná kvalita života osob se sluchovým postižením v České republice. Položila jsem si otázky: Jaká je skutečná pomoc osobám se sluchovým postižením? Jaké mají v dnešní společnosti možnosti (vzdělávání, pracovního uplatnění)? Co je největší bariérou pro osoby se SP v dnešní společnosti? Na základě uskutečněných rozhovorů jsou odpovědi na tyto otázky shrnuty v praktické části této práce.

V průběhu psaní této práce jsem zjistila, že název bakalářské práce Kvalita života sluchově postižených, není zcela vhodný. Správně by měla být pojmenovaná jako Kvalita života osob se sluchovým postižením. Tímto bych se chtěla za nesprávný název omluvit.

Teoretická část

Úvod do sluchového postižení

„Slepota odděluje člověka od věcí, hluchota od lidí.“

Helena Keller (USA)

1. Kvalita života

Kvalita života se dotýká pochopení lidské existence, smyslu života a samotného bytí. Zjišťuje materiální, psychologické, sociální, duchovní a další podmínky pro zdravý a šťastný život člověka (Velemínský, 2012). Doposud však nebyla vytvořena jednotná definice ani teoretický základ kvality života. Na kvalitu života lze pohlížet několika pohledy, například z pohledu sociologie nebo psychologie je středem zájmu spíše jednostranného hodnocení kvality života. Mezi důležité faktory pro kvalitu života patří např. subjektivní prožívání smyslu života, spokojenost s dosahováním svých cílů a podobně. Podle Velemínského (2012) je podstatným faktem to, že jednotlivé dimenze kvality života mají pro každého jedince odlišnou závažnost a důležitější pro hodnocení kvality života jedince je jeho vlastní stanovení priorit oblastí kvality života, méně důležitější se pak jeví vnější systém hodnot.

Kvalitu života lze měřit. Jednou z metod je metoda, kde kvalitu života hodnotí druhá osoba. Jedním z nejpoužívanějších systémů zaznamenávání kvality života pacientů je systém Quality of Life of the patient, který posuzuje kvalitu života dle předem stanovených kritérií, jakou jsou pracovní schopnosti pacienta, fyzická nezávislost na druhých lidech, finanční situace, způsob trávení volného času, bolesti, nepohodlí, nálada, vědomí pacienta o následcích jeho nemoci, komunikace s okolím a vztah s jeho primární sociální skupinou (přáteli a rodinou). V současnosti nejznámějším konceptem je Health-Related Quality of Life tj. kvalita života podmíněna zdravím. Při zjišťování kvality života je podstatné brát na vědomí i údaje o psychickém stavu pacienta a o míře jeho spokojenosti s tím, jak se mu daří realizovat záměry, které si v životě předsevzal.

Ne každý z nás má to štěstí žít život, jaký by si přál. Řada osob se ocitá na okraji společnosti, ať už vlastním přičiněním, vinou někoho jiného, prostým nezájmem okolí

nebo shodou životních okolností. Toto se týká i osob žijících s handicapem nebo trpících vážnou nemocí. Jak se lidem s handicapem žije, jak je přijímá rodina, jejich okolí a jak přijímají sami své postižení? Myslím si, že lidé s postižením nepovažují svojí kvalitu života za sníženou v případě, že mají rovné příležitosti a okolí jim pomáhá handicap překonat. Samozřejmě určitě závisí na míře postižení a na charakteru samotné postižené osoby. Myslím si, že lidé narození již s postižením sluchu berou své postižení jako svou součást. Těžší se smířit s handicapem mají lidé, kteří ztrácejí sluch postupně nebo ohluchli během života. Kvalitu života osob s postižením snižují deprese, špatná nálada, pocit bezmoci a vyčerpanost. Proto je velice důležité pomáhat jim postižení zvládat, překonávat překážky jak ze strany rodiny a přátel, tak přístupem celé společnosti.

Na kvalitu života osob se SP se zaměřuji v praktické části této práce, kde kvalitu posuzuji z pohledu možnosti vzdělávání, pracovního uplatnění, trávení volného času a pomoci ze strany organizací, které pomáhají lidem se SP. Zkoumám, co je největší překážkou v této oblasti.

2. Sluchové postižení

Narození dítěte se závažnou vadou nebo poruchou je velice obtížná událost, znamená pro rodinu veliký otřes. V tomto případě mluvíme o rodině, kde je sluchové postižení zcela novým fenoménem. Rodina prochází traumatickou krizí a musí řešit mnoho závažných otázek, měnit své představy a rozhodnutí. První sdělení vyvolává u rodičů šok, úzkost a následně popření problému, zpochybňování výsledků vyšetření může vést až k agresivitě směrem k lékaři, rodiče hledají viníka. Potom přichází fáze akceptace a vyrovnání se s problémem, avšak adaptace členů rodiny na náročnou situaci závisí na mnoha faktorech jako například: vztahy k rodině, typ postižení, počet a pořadí dětí v rodině a také způsob jakým byla nepříznivá diagnóza dítěte rodičům sdělena. Poslední fází je fáze smíření a reality, kdy si rodiče uvědomí skutečnost, přijmou ji a začnou na situaci pohlížet realisticky (Slowík, 2007).

Sluch je pro člověka jedním z nejdůležitějších smyslů. Světová zdravotnická organizace (World Health Organization) uvádí, že sluchové postižení je druhým nejtěžším postižením za mentálním postižením.

Sluchové postižení je obecný výraz, který zahrnuje různé typy sluchových postižení. Na tomto základě mluvíme o osobách neslyšících, nedoslýchavých, ohluchlých a o osobách trpících tinitem. Kvalitu a kvantitu SP ovlivňuje věk, kdy došlo k postižení, mentální dispozice jedince, péče, která mu byla věnována a další faktory. Osoby se SP mají ve svém životě velikou nevýhodu při komunikaci se slyšícími osobami, proto hlavním úkolem surdopedie je především zprostředkování komunikačních kompetencí. Jde například o dovednost volit přiměřené komunikační prostředky a postupy v závislosti na situaci a uvědomovat si kulturní hodnoty a postoje. Vzájemná znalost komunikačních prostředků a postupů je základem pro průběh úspěšné komunikace lidí z různých oblastí společnosti (Horáková, 2012).

2.1 Dopad sluchového postižení

Kdybychom nyní přestali slyšet, přišli bychom o přísun 60 % informací, to je nižší ztráta než v případě ztráty zraku, ale rozhodně by to nepředstavovalo snazší situaci. Osoby, které neslyší od narození nebo které mají těžké postižení sluchu, mívají sice více rozvinuté jiné smysly, ale jejich život není jednodušší. Staví se jim do cesty překážky, jako jsou:

- **komunikační bariéra** (omezená možnost porozumění ostatním),
- **deficit v orientačních schopnostech** (omezenost orientace v prostoru),
- **psychická zátěž** (život v tichu),
- **omezení sítě sociálních vztahů** (problém v komunikaci),
- **negativní vliv na vývoj myšlení**, které vychází z řeči.

Sluch má i bezpečnostní funkci, zůstává stále aktivním, dokonce i ve spánku. Kontrolujeme jím okolí mimo naše zorné pole. Když slyšíme výstražný nebo nebezpečný zvuk, reagujeme na něj obrannou nebo únikovou reakcí. Proto je člověk se sluchovým postižením mnohem zranitelnější (Slowík, 2007).

Sluchové postižení je u obyvatelstva jedním z nejrozšířenějších somaticko-funkčních postižení. Světová zdravotnická organizace (WHO) uvádí, že v roce 2005 bylo u 278 milionů lidí diagnostikováno středně těžké až těžké sluchové postižení. V České republice žije přibližně 300 tisíc osob se sluchovým postižením (Horáková, 2012, s. 11).

Jiné zdroje jako například helpnet.cz uvádějí až 500 tisíc osob se sluchovým postižením v ČR (<http://www.helpnet.cz/sluchove-postizeni>).

2.2 Vymezení sluchových vad

Nemůžeme říct, že člověk s vadou sluchu nebo člověk se sluchovým postižením je ten, který neslyší, to nestačí. Sluchové postižení je možné definovat různými způsoby, avšak podstatnými faktory pro klasifikaci jsou především rozsáhlost sluchového postižení, doba vzniku postižení a příčiny, místo vzniku postižení. Je důležité vymezit si pojmy nedoslýchavý, neslyšící a ohluchlý.

Klasifikace sluchového postižení	
podle typu	<ul style="list-style-type: none"> • převodní vady (vady vnějšího a středního ucha – jedinec špatně slyší, jde o kvantitativní postižení sluchu) • percepční vady (vady vnitřního ucha a CNS – jedinec špatně rozumí, jde o kvalitativní postižení sluchu) • smíšené vady
podle stupně (intenzity) sluchové ztráty	<ul style="list-style-type: none"> • nedoslýchaví • lehce (sluchová ztráta 26-40 dB) • středně (sluchová ztráta 41-55 dB) • středně těžce (sluchová ztráta 56-70 dB) • těžce (sluchová ztráta 71-91 dB) • neslyšící • ohluchlí
podle doby vzniku	<ul style="list-style-type: none"> • vrozené postižení • získané postižení (<i>prelingvální</i> nebo <i>postlingvální</i> sluchová ztráta)
podle etiologie	<ul style="list-style-type: none"> • orgánové postižení • funkční postižení

Tab. 1 Klasifikace sluchového postižení podle různých kritérií (Slowík, 2007, s. 74)

2.2.1 Dělení sluchových vad podle typu

Periferní nedoslýchavost či hluchota se dělí:

- **percepční** – tyto vady jsou vrozené nebo získané; vznikly na vnitřním uchu, sluchových buňkách nebo na sluchovém nervu a jsou nevratné,
- **převodní** – poškozená je oblast středního ucha, kde příčinou podle Šedivé (2006) může být například deformace středoušních kůstek nebo bubínku, zúžení zvukovodu, chronické zánětlivé onemocnění středního ucha a další; tyto závady mohou být však operativně odstraněny nebo alespoň minimalizovány
- **smíšené** – zde se objevuje percepční vada, která má ještě převodní složku; cílem doktorů je odstranit převodní složku nebo ji alespoň minimalizovat, aby bylo možné použití sluchadla (Šedivá, 2006).

Centrální nedoslýchavost či hluchota – zde je zasáhnut sluchový nerv, respektive mozková centra ve spánkovém laloku (Slowík, 2007).

2.2.2 Dělení sluchových vad podle intenzity sluchové ztráty

Nedoslýchavý člověk je ten, který má zhoršenou schopnost slyšet, ale má nějaké využitelné zbytky sluchu, které mu umožňují komunikovat mluvenou řečí.

Nedoslýchavý člověk má možnost využívat technické pomůcky, sluchadla, zesilovací systémy apod. Ve většině případů se však nedoslýchavost objevuje u osob ve vyšším věku. Lidé, kterým se zhoršuje sluch přirozeným stárnutím, tvoří většinu ze všech lidí s vadami sluchu.

Neslyšící je takový člověk, který ani s pomůckami neslyší. Podle Fenclové (2005) je třeba rozlišovat lidi **prelingválně neslyšící** a lidi **postlingválně ohluchlé**.

Podle Šedivé (2006) u prelingválně neslyšících lidí vznikly sluchové poruchy v období před rozvojem řeči, nebo v době, kdy si mluvenou řeč nestačili tolik osvojit.

Prelingválně neslyšící lidé používají ke komunikaci s ostatními osobami znakový jazyk.

Lidé postlingválně ohluchlí ztratili schopnost slyšet později v průběhu svého života.

Dospělí lidé většinou ztrátu sluchu nesou po psychické stránce špatně, nemohou se s tím dlouhou dobu vyrovnat. Je pro ně těžké se adaptovat. Vyrostli jako slyšící, proto

v komunikaci preferují především mluvení a odezírání nebo čtení a psaní, většina z nich si neosvojí znakový jazyk (Fenclová, 2005).

Do období prelingválního řadíme poruchy, které vznikly z genetických důvodů. Dítě může tuto poruchu zdědit po jednom ze svých rodičů, nebo od někoho z širšího příbuzenstva. Do poruch prelingvální povahy patří poruchy získané v prenatálním období, například když matka během těhotenství prodělá zarděnky, spalničky, chřipku nebo jiné infekční onemocnění. V době perinatálního období může být příčinou například těžký porod, nedonošenost, nedostatek kyslíku, sepse a podobně. V době od porodu (do tří až čtyř let) může být následkem poruchy meningitida, průšnice, encefalitida, úraz hlavy a podobně. Následkem prelingválně vzniklých poruch je omezení nebo znemožnění přirozeného rozvoje řeči (Šedivá, 2005).

2.2.3 Dělení sluchových vad podle doby vzniku

Shrnutí podle Horáková (2012), která rozděluje sluchové vady podle období vzniku na dvě základní skupiny:

- **vrozené vady sluchu**
- geneticky podmíněné – zděděné po rodičích či po někom z širšího příbuzenstva
- kongenitálně získané – poruchy získané v období prenatálním nebo perinatálním
- **získané vady sluchu**
- získané před fixací řeči – získané v období přibližně do šestého roku života
- získané po fixaci řeči – získané v době kdy se přestane vyvíjet řeč

2.3 Anatomie lidského ucha

Lidské ucho nám umožňuje nejen vnímat okolní zvuky, ale jeho prostřednictvím vnímáme také pocit rovnováhy, pohyb přímočarý i otáčivý a pohyb těla v prostoru.

Lidské ucho dělíme na tři části: vnější ucho, střední ucho, vnitřní ucho.

Vnější ucho je složeno z ušního boltce (jediná část, která je vidět) a z vnějšího zvukovodu:

- boltec – chrupavčitý (jen lalůček nemá chrupavku) trychtýřek umístěný ve spánkové oblasti hlavy, má za funkci přijímání zvukových vln,
- vnější zvukovod – je tvořen kanálkem, který bývá až tři centimetry dlouhý; zvukové vlny se šíří přes zvukovod až k bubínku, kterým je zvukovod zakončen.

Střední ucho je malá dutinka v lebce, která je vyplněna vzduchem. Napojuje se na Eustachovu trubici. Toto propojení slouží k udržování rovnováhy. Nachází se zde bubínek, jenž je vazivovou blankou. Ten je vyplněn třemi malými kůstky: kladívkem, kovádkou, třmínkem. Tyto tři kůstky přenášejí zvuk od bubínku do vnitřního ucha.

Vnitřní ucho se nachází v nejtvrdější kosti našeho těla, v kosti skalní. Ta ho chrání před možným poraněním. Ve vnitřním uchu se nachází takzvaný hlemýžď, který je naplněn ušní tekutinou. Vnitřní ucho přemění zvukové vlny na impulzy a ušní nerv je předává dál do mozku (Horáková, 2012). (viz příloha č. 1)

2.4 Etiologie a diagnostika sluchového postižení

2.4.1 Etiologie

V historii byly především vrozené vady a poruchy často spojovány se sociálními, metafyzickými až tajemnými příčinami (zásah nadpřirozených sil, trest za hříchy, osudové znamení atd.). Dnes máme k dispozici velmi vyspělé a moderní prostředky a možnosti, ale ne vždy je možné určit přesnou příčinu vzniku.

Riziko vzniku vývojových vad a poruch bývá většinou přiřazováno k nějakému období **ontogeneze**. Mimořádně rizikové období pro vývoj dítěte je **embryonální období** (do 9. týdne těhotenství), kdy se matka může nakazit nějakými infekčními onemocněními např. zarděnky jsou velice nebezpečné. Mohou způsobit závažné srdeční vady, postižení sluchu a další problémy. V **období plodovém** (od 9. týdne těhotenství) je nebezpečným onemocněním například cukrovka, která může zapříčinit malformaci páteře. Velmi nebezpečné je **období perinatální** (krátce před a po porodu). V tomto období může dojít k drobnému nebo závažnému poškození mozku dítěte, k novorozeneckým infekcím nebo mohou nastat vážné porodní komplikace. V **postnatálním období** vznikají postižení následkem vážných úrazů nebo závažných onemocnění např. klíšťová

encefalitida, lymfská borelióza, meningitida nebo cévní mozkové příhody (Slowík, 2007).

2.4.2 Diagnostika sluchového postižení

K metodám pro diagnostiku postižení patří odborná speciálně pedagogická vyšetření, která mají za úkol zjistit druh a stupeň postižení. Jedná se vždy o týmovou práci, tudíž se na vyšetření podílí tým odborníků, jako je lékař, psycholog, sociální pracovníce, speciální pedagog a podle potřeby další. Cílem diagnostiky je určení diagnózy, na jejímž základě se stanoví postup při výchově a vzdělávání neboli prognóza. Cílem speciálně pedagogické diagnostiky je co nejdokonalejší poznání člověka s postižením, vadou nebo nějakým handicapem. Předmětem diagnostiky je průběh dosavadního vývoje člověka i s jeho etiologií. Pomáhá jedincům k nejširšímu rozvoji jejich osobnosti, a tak k možnostem jejich socializace ve společnosti. Rozdílem mezi diagnostikou v lékařství a ve speciální pedagogice je takový, že v lékařství je cílem léčba a ve speciální pedagogice je to výchova a vzdělávání. Diagnostika v psychologii se orientuje na psychické vlastnosti, procesy a stavy včetně postoje ke svému postižení (Pipeková, 1998).

Diagnostikou sluchu se zabývá **audiologie**, která umožňuje odhalit případnou poruchu sluchu a navrhnout optimální řešení. Rozsáhlost ztráty sluchu se stanovuje pomocí audiometrického vyšetření, při kterém se vypočítává průměr hodnot naměřené intenzity (síly, v decibelech dB) a frekvence (výšky, v hercích Hz). Měření prahové hodnoty slyšení se provádí u každého ucha zvlášť a jedinec při vyšetření spolupracuje s lékařem. Grafický záznam o stavu sluchu znázorňuje takzvaný **audiogram**.

Subjektivní zkoušky sluchu:

Klasická zkouška sluchová

Jedná se o orientační zkoušku, která se koná za účelem posouzení stavu sluchu a rozumění, které probíhá na základě opakování slov. Vyhodnocuje se vzdálenost, ze které vyšetřovaný slova správně opakoval po vyšetřujícím a rozdíl mezi rozuměním slovům artikulovanými hlasitou nebo šeptanou řečí.

Subjektivní audiometrie

- **prahová tónová audiometrie** – probíhá pomocí audiometru a provádí se v izolované místnosti. Postupuje se při ní tak, že do sluchátek nasazených na uši vyšetřovaného nebo do kostního vibrátoru se generují tóny, kterým jedinec naslouchá. Jakmile je vyšetřovaný člověk zaznamená, dá lékaři signál, že slyší.
- **slovní audiometrie** – touto metodou se vyšetřuje úroveň porozumění řeči, kdy se do sluchátek místo tónů zavádí slovní sestavy.

U malých dětí, které nemohou spolupracovat s lékařem, je to o něco složitější. U novorozenců a kojenců lékař pozoruje nepodmíněné reflexy na silné zvukové podněty ze vzdálenosti půl metru až metru, dítě nesmí při vyšetřování vidět zdroj zvuku.

Při vyšetření sluchu u dětí ve věku od 8 měsíců do tří let jsou pozorovány pátrací reakce na tiché zvuky ve vzdálenosti až jednoho metru, stejně jako u předchozího případu nesmí dítě vidět zdroj zvuku. Dítě sedí na klíně rodiče a obvykle jsou používány různé hračky např. chrastítka, pískací hračky aj. a sledují se reakce jedince. Když nejsou zpozorovány žádné reakce, postupuje se k dalším vyšetřením (Horáková 2012).

Čím dříve je správně rozpoznána sluchová vada a je zajištěna vhodná rehabilitace, tím méně je narušen vývoj osobnosti dítěte. Včasně zjištění vady sluchu v prvních měsících života umožňuje získat vhodné lékařské, výchovné, vzdělávací a rehabilitační postupy, které zajistí přirozený vývoj. Nesprávná diagnostika má za následek špatný rozvoj osobnosti. Důsledky jsou především v myšlení a komunikaci postižených, které jsou již v podstatě nezvratné a trvalé.

3. Sluchová protetika

Sluchová protetika jsou neodmyslitelnou součástí života člověka se SP. Kdyby tu nebyla možnost těchto pomůcek, nemohli by žít tak kvalitní život, který jim sluchová protetika umožňují.

Mezi kompenzační pomůcky řadíme speciální zesilovací elektroakustické přístroje, které umožňují lidem se sluchovým postižením překonávat bariéry v komunikaci, které jim sluchová vada způsobuje. Podle Pipekové (1998) je lze třídit podle různých hledisek například na protetické, kompenzační, rehabilitační a reedukační. Někteří lidé si své

potíže se sluchem nechtějí připustit a tyto nástroje odmítají. Týče se to většinou osob, které přišli o sluch v pozdějším věku a mají obavu z toho, že užíváním sluchadla upozorní na svůj handicap a ovlivní tak postoj okolí vůči sobě.

3.1 Sluchadla

Mezi nejčastěji používanou kompenzační pomůckou patří sluchadlo, jež je miniaturní elektroakustický přístroj, jehož úlohou je zesílit a modulovat zvukový vjem.

K základním prvkům sluchadel patří: mikrofon, zesilovač, reproduktor, regulátor hlasitosti, přepínač programů, indukční cívka případně přímý audio vstup. Podle Horákové (2012) je možno sluchadla třídit podle několika hledisek:

- dle způsobu zpracování akustického signálu,
- dle charakteru přenosu zvuku,
- dle tvaru.

K dalším pomůckám podle Pipekové (2006) patří:

- pomůcky usnadňující tvoření mluvené řeči
  - logopedické pomůcky – artikulační zrcadlo, špátle, sondičky, indikátory a fonátory
- pomůcky motivující ke čtení
  - teletext a skryté titulky
  - textová telekomunikace
- pomůcky usnadňující získávání informací
  - televizní technika
  - počítače
  - multimediální programy
  - internet
  - mobilní telefon
  - fax
- ostatní pomůcky, které transformují zvukové podněty na vibrace nebo světelné signály
  - signalizační pomůcky pro neslyšící – světelné zvonky

- vibrační a světelné budíky, hodinky a minutky pro neslyšící.

(viz příloha č. 2)

3.2 Kochleární implantát

Představuje nitroušní elektronickou náhradu, která je určena pro pacienty s těžkým sluchovým postižením nebo zcela neslyšícím. Přenáší elektrické impulsy, které přímo stimulují vlákna sluchového nervu uvnitř hlemýždě. Zatímco sluchadla zvuk zesilují a modulují zvukový vjem, kochleární implantáty zvuk zachycený mikrofonem analyzují a přetvářejí na elektrické impulsy a následně je informace přenášena dále do mozku, kde je rozpoznávána jako zvuk.

Kochleární implantát má dvě části, vnitřní a vnější část. Ve vnitřní části se nachází přijímač, který je operativně umístěn pod kůží za uchem a ze svazku elektrod, který je zaveden do vnitřního ucha, do hlemýždě. Vnější část je tvořena řečovým procesorem, který kóduje zvuk a vpravuje ho do vysílací cívky, která vysílá signál přes kůží do vnitřního ucha. Vysílací cívka je připevněna k hlavě magnetem. Řečový procesor existuje ve dvou variantách, krabičkový procesor, který může jedinec nosit pod oblečením, v kapse či opasku a závěsný procesor, který se umísťuje za ucho.

Před implantací kochleárního implantátu probíhá vyšetření, při kterém se hodnotí závažnost sluchové vady a její dopad na vývoj mluvené řeči a jazyka. Úkolem chirurgů při operaci je umístit vnitřní část implantátu pod kůží za uchem a svazek elektrod zavést do hlemýždě vnitřního ucha (operace je v ČR plně hrazena zdravotní pojišťovnou). Podle Pipekové (2006) implantace není vhodná pro osoby, které trpí sluchovou vadou způsobenou poruchou sluchového nervu, nebo centrálních sluchových drah, je nevhodná pro osoby s chronickým středoušním zánětem.

Po implantaci, pro dobré využití kochleárního implantátu, je nutná rehabilitace sluchu a řeči. Rehabilitace u starších dětí a dospělých lidí je jednodušší a kratší oproti rehabilitaci u dětí, které se narodily neslyšící nebo ohluchly brzy po narození. U nich trvá rehabilitace i několik let. Cílem rehabilitace je audio-orální komunikace bez odezírání (za pomoci slyšení a mluvení) (Fenclová, 2005). (viz příloha č. 3)

Velemínský (2012) uvádí, že rehabilitace není tělocvik nebo fyzikální medicína, ale plynulé a koordinované úsilí o optimální integraci do života při využití všech dostupných prostředků léčebných, sociálních, výchovných a pracovních. Týká se lidí, kteří původně žili normálním životem, a v důsledku onemocnění byli vyřazeni ze svého života a také jedinců, především dětí, které se s postižením již narodily.

4. Komunikace

Člověk se rodí s dispozicí komunikovat, ale nikoliv mluvit. V životě jedince je komunikace s okolím nesmírně důležitá. Člověk je bytostí společenskou a bez společnosti nemůže existovat. Ve světě osob se SP je proces komunikace o něco ztížen. V dnešní době je velká bariéra mezi komunikací osob se SP a slyšícími osobami. Neznalost světa lidí se SP, tedy malá informovanost široké veřejnosti, vede ke komunikačním komplikacím. V dnešní době se snaží kvalitu života osob s tímto postižením zlepšit i nové informační a komunikační technologie například simultánní přepis mluveného slova.

Heyesová (2000) uvádí ve své knize, že základem sociální interakce je komunikace, různé druhy komunikace naplňují náš každodenní život.

Při dorozumívání u sluchově postižených se setkáváme nejčastěji se dvěma hlavními komunikačními systémy:

- **auditivně-orálním** - reprezentovaný mluveným jazykem majoritní slyšící společnosti,
- **vizuálně-motorickým** – zastoupený především znakovým jazykem, znakovým jazykem a prstovými abecedami (Pipeková, 2006).

V roce 2008 byl přijat zákon č. 155/1998 Sb. ve znění zákona č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, který uvádí 10 systémů, mezi nimiž mohou volit lidé se sluchovým postižením ten, který jim vyhovuje (<http://www.helpnet.cz/sluchove-postizeni>).

4.1 Auditivně – orální komunikační systém – mluvená řeč

Osvojování mluvené řeči u dítěte s postižením sluchu je velice těžký proces. Také u pacientů s výkonnými digitálními sluchadly a kochleárními implantáty je nutná a systematická stimulace. Artikulace se u dětí s postižením sluchu spontánně nevyvíjí a výslovnost je závislá na odborné a dlouhodobé péči odborníků. U nedoslýchavých jedinců, kteří využívají zbytky sluchu, se může řeč částečně vyvinout. Podle Horákové (2012) řečová výchova spočívá hlavně v korekci výslovnosti některých konsonant a náročných hláskových spojení, dále se upravuje modulování dynamiky řeči a nacvičuje se správná intonace.

Neslyšící při odezírání mluvené řeči v kontaktu se slyšícím jedincem sdělení nechápe pouze podle pohybu úst, ale chápe ho i podle mimiky obličeje, výrazu očí, gestikulace rukou, celkových postojů těla, situačních faktorů a kontextu obsahu mluveného.

Abychom neslyšícímu člověku usnadnili odezírání, je třeba stanovit pravidla jako například: dodržování neustálého očního kontaktu, vhodné osvětlení (zvláště obličeje), vzdálenost mluvící osoby (doporučené jsou max. 4 m), řeč, její tempo (pomalejší) a rytmus, způsob výslovnosti (užívat spíše jednoduché věty a známá slova, správně artikulovat a momentální situace. Odezíráním jedinec zachytí zhruba 30 – 40 % rozhovoru, zbytek musí odezírající domýšlet.

Předpokladem orální metody je srozumitelné používání mluvené řeči a dostatečná schopnost odezírání mluvené řeči, popřípadě doplňkové využití prstové abecedy (Slowík, 2007).

Slowík (2007) uvádí, že v mluveném i psaném projevu mívají sluchově postižené osoby problém nejenom s výslovností, ale i s omezenou slovní zásobou, porozuměním významu některých slov a také s gramatikou, která je zvláště v českém jazyce značně obtížná.

4.2 Vizualně – motorické systémy komunikace

4.2.1 Znakový jazyk

Pipeková (2006) uvádí, že znakový jazyk je komunikační systém s vlastním lexikonem a gramatikou, které nejsou odvozeny z jazyka mluveného. Český znakový jazyk je

základní přirozený dorozumívací prostředek neslyšících, zatímco znakovaná čeština je uměle vytvořený systém usnadňující komunikaci neslyšících a slyšících osob v České republice. Dalo by se říci, že jde o jakýsi kompromis mezi jazykem slyšících a neslyšících osob.

V České republice používá ke komunikaci znakový jazyk 7 – 10 tisíc osob, které tento jazyk považují za mateřský (<http://www.helpnet.cz/sluchove-postizeni>).

Základem znakového jazyka je systém pohybů rukou a dalších doplňujících výrazových prvků jako jsou například mimika, pozice hlavy a pozice horní části trupu. Má neomezené vyjadřovací schopnosti, můžeme jí vyjádřit mnoho podob vizuální informace (Pipeková, 2006).

Historie znakového jazyka

Znakový jazyk nemá psanou formu, předává se tedy pouze tváří v tvář. Nedá se číst ani psát, proto je těžké se dozvědět něco o jeho historii. Nejsou uchovány téměř žádné znakové památky a pokud už jsou nějaké zmínky, tak je psali slyšící lidé, kteří znakovému jazyku nerozuměli a popisovali pouze své pocity a dojmy při sledování komunikace mezi neslyšícími. Nevíme tedy nic o jeho vzniku, ale víme jistě, že znaky a prstovou abecedu používali především mniši v období mlčení při komunikaci mezi sebou, aby neporušili požadavek na nemluvení. To ale neznamená, že znakový jazyk byl vytvořen mnichy, ale nejspíš si od neslyšících kódy vypůjčili a aktivně s nimi pracovali.

Významnou osobností, která podpořila vývoj znakového jazyka v Evropě, byl francouzský kněz Abbé de l'Épée. V roce 1770 založil první školu pro neslyšící v Paříži, která byla založena na výuce ve znakovém jazyce. Není pravda, že by de l'Épée vymyslel znakovou řeč, jak někteří tvrdí. Znakovou řeč vymysleli neslyšící, on ji jen využil ve výuce. Tato metoda výuky se rozšířila po celém světě pod názvem francouzská škola.

Nejstarší školou pro neslyšící v ČR je Pražský ústav pro hluchoněmé. Tato škola byla otevřena v roce 1786, čímž se stala pátou školou svého druhu v Evropě.

K nejznámějším učitelům na této škole patřil páter Václav Frost, který vytvořil to, co

dnes nazýváme bilingvální metodou výuky, kdy se při výuce využívá mluvení i znakování.

Během roku 1880 v Německu vyvinuli orální metodu (užívání mluveného jazyka spolu s odezíráním). Oralismus se velice rychle šířil do celé Evropy. Po konferenci, která proběhla v roce 1880, v italském Miláně, se rozhodlo, že jedinou vhodnou metodou pro výuku neslyšících je jazyk mluvený a tím se znakový jazyk pro komunikaci mezi neslyšícími dostal do pozadí. Jakoby zmizel ze světa. Při kongresu se tehdy rozhodlo, že při výuce neslyšících je mnohem důležitější upřednostňovat mluvený jazyk před znakovým, protože se neslyšící díky tomu lépe zapojí do společenského života a získají tím lepší schopnost myšlení. Při konferenci se sešla většina slyšících oralistů a pět amerických učitelů ze školy pro neslyšící, z nichž jeden byl neslyšící, a novináři. Milánský kongres připravil rezoluci, že orální výchova se ukázala lepší ve vzdělávání neslyšících než znakový jazyk a nechali o tom hlasovat. Proti této rezoluci bylo pouze pět amerických učitelů a zbytek byl samozřejmě pro schválení. Stalo se tedy, že slyšící rozhodli o osudu neslyšících.

Až po 130 letech (v roce 2010) došlo k oficiální omluvě všem neslyšícím za rozhodnutí kongresu v roce 1880 a následný zákaz používání znakového jazyka byl označen za nesprávné rozhodnutí. Přesto se už od roku 1989, ještě před omluvou, pomalu znakový jazyk opět probouzel k životu.

Za používání znakového jazyka byli v historii neslyšící často odsuzováni a diskriminováni. Lidé zastávali názory, že být neslyšící, znamenalo být špatný, poškozený, nedokonalý atd. V dnešní době se naštěstí názory na znakový jazyk a na samotné neslyšící změnil k lepšímu

(<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/213562221800001/#CTPlayer-1>).

4.2.2 Prstová abeceda

Podle Horákové (2012) se v prstové abecedě užívá ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo postavení prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy. Prstová abeceda se užívá zejména k odhláskování cizích slov, odborných termínů atd., ale stejně jako znakové jazyky, tak i prstové abecedy se

v jednotlivých státech od sebe liší. Tak jako existuje mezinárodní znakový systém, tak existuje i mezinárodní prstová abeceda, která vychází z americké jednoruční prstové abecedy. (viz přílohy č. 4 a č. 5)

4.3 Tlumočení

Pro mnoho neslyšících osob tvoří tlumočnické služby neodmyslitelnou součást jejich života, protože obava z neporozumění si se slyšícím je pro ně velice stresující. Proto mohou využívat služby tlumočnicka například při návštěvě lékaře, při jednání na úřadech apod.

Nejenom že musí tlumočnick mít jazykové kompetence, ale musí mít řadu vlastností, aby došlo ke zdárnému proběhnutí tlumočení. Mezi tyto vlastnosti patří například profesionální přístup (diskrétnost), schopnost empatie či respekt vůči osobnosti člověka se sluchovým postižením. Každý profesionální tlumočnick by se měl řídit podle Etického kodexu tlumočnicka znakového jazyka (Horáková, 2012).

Podle Fenclové (2005) etický kodex určuje základní povinnosti a práva tlumočnicka znakového jazyka při výkonu a v souvislosti s výkonem tlumočnické profese a je vytvořen za účelem naplnění práva neslyšících na plnohodnotnou komunikaci.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka stanovila tyto základní principy etického chování (Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka):

- Tlumočnick je osoba, která v rámci své profese převádí za úplatu smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je prostředníkem mezi dvěma osobami, které by se bez něj nedorozuměly. Tlumočnick se nesnaží být aktivním účastníkem komunikace.
- Tlumočnick přijímá zásadně jen takové závazky, které odpovídají jeho schopnostem a kvalifikaci. Tlumočnick je povinen se na tlumočení řádně a včas připravit. Nese plnou zodpovědnost za kvalitu své práce.
- Tlumočnick přizpůsobuje své chování a oděv situaci, v jejímž rámci tlumočí.
- Tlumočnick je vázán mlčenlivostí, která se týče všeho, co se dozví během tlumočení a přípravy na ně, včetně identity svých klientů.

- Tlumočník nezaujímá k tlumočené situaci ani ke klientům osobní postoje a nehodnotí je.
- Tlumočník neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, pohlaví, věk, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, rozumovou úroveň, pověst a smýšlení.
- Tlumočník má právo odmítnout výkon své profese z důvodu pro něj nevhodných pracovních podmínek nebo v případě, že by nedokázal být neutrální vůči tlumočenému sdělení, a mohl tak poškodit některou ze zúčastněných osob včetně sebe.
- Tlumočník má právo odmítnout výkon své profese v případech, že má podezření na aktivity, které jsou v konfliktu se zákonem nebo porušují lidská práva.
- Tlumočník sleduje vývoj své profese u nás i ve světě, vzdělává se a soustavně zvyšuje svou profesionální úroveň.
- Tlumočník spolupracuje s ostatními kolegy při prosazování a obhajobě společných profesních zájmů.
- Tlumočník dbá na to, aby nepoškodil svým jednáním dobré jméno svého kolegy, Komory nebo tlumočnické profese.
- Tlumočník zná Etický kodex Komory a dodržuje ho. Porušení pravidel Etického kodexu může vést až k vyloučení tlumočnicka z Komory, a to na základě rozhodnutí Komise pro Etický kodex (<http://www.cktzj.com/eticky-kodex>).

Organizace zabývající se tlumočením v České republice: Organizace tlumočnicků znakového jazyka (OTZJ), Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka (ČSTZJ), Komora sluchově postižených, Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (ČKTZJ) a Národní rada tlumočnicků a lektorů znakového jazyka České republiky (NRTLZJ).

V současné době neslyšící mohou využívat i tzv. tlumočení online. Tuto službu zprostředkovává organizace APPN, o.p.s.

4.4 Komunikační systémy pro osoby se specifickými potřebami

4.4.1 Simultánní přepis

Simultánní přepis mluvené řeči je jedna z nejnovějších možností získání informací pomocí psaného textu, kterou využívají převážně lidé, kteří neumějí znakový jazyk,

tedy lidé nedoslýchaví a ohluchlí. Jde o zápis hovořeného slova v reálném čase prostřednictvím osoby přepisovatele a počítače. Může se používat např. na přednáškách, konferencích, při soudních jednáních atd., kde přepisovatel zaznamenává mluvenou řeč na počítač. Při větších setkáních, na konferencích apod., se zaznamenávaný text přenáší na plátno (Kalvach, Čeledová, Holmerová, Jiráček, Zavázalová, Wija, 2011). Největším poskytovatelem této služby je Centrum zprostředkování simultánního přepisu České unie neslyšících.

4.4.2 Simultánní přepis online

Transkript online s.r.o. je společnost, která odbourává komunikační bariéry mezi osobami se SP a osobami slyšícími a to poskytováním služby simultánního přepisu online. Využívá počítače a osobu přepisovatele, který přepisuje „na dálku“ – z jiného místa než se nachází klient. Online přepis je nejpřirozenější způsob komunikace lidí se SP a jejich okolím. Společnost vytvořila v roce 2013 aplikaci eScribeDroid, která umožňuje zobrazit online přepis mluveného slova na tabletu (<http://www.transkript.cz/>).

5. Výchova a vzdělání

Řeč a jazyk si dítě osvojuje v prvních letech života. Pokud dítě nemá možnost slyšet řeč od narození, nemůže se řeč u něj vytvářet. Jestliže dítě přišlo o sluch v době, kdy začalo mluvit, ale ještě si řeč neupevnilo, je ji třeba udržovat a dále rozvíjet. Je velice důležité začít rozvíjet řeč u dítěte se SP co nejdříve, protože do tří let je po fyziologické stránce nejschopnější si mluvu osvojit. Hlavní roli v rozvoji řeči hraje rodina. Je důležité si uvědomit, že i dítě se sluchovým postižením může být vychováváno jako dítě slyšící. Pravidelným cvičením odezírání, používáním sluchadla, pojmenováním osob, zvířat a předmětů atd., se dítě může naučit řeči rozumět a mluvit. Učí se rozlišovat zvuky, rozumět jim a později je zkouší napodobovat a nakonec i samo mluví. Pokud se začne co nejdříve pravidelně poctivě a dlouhodobě cvičit, je-li dítě dostatečně motivováno a povzbuzováno, může navštěvovat běžnou základní školu a najít později vhodné zaměstnání (Vaněčková, 1996).

Zásadní roli hraje včasné zjištění sluchové vady, upřesnění diagnózy a přidělení vhodného a kvalitního sluchadla, aby bylo možné stimulovat centrum sluchu a využívat

zbývající sluch. Potom by měla být zahájena reedukace sluchu a logopedická péče. Reedukací sluchu se rozumí zdokonalování porozumění řeči.

Problematikou sluchového postižení se zabývá speciálně pedagogická disciplína, Surdopedie. Název pochází z latinského *surdus* – hluchý a řeckého *paidea* – výchova. Tato věda se zabývá výchovou, vzděláváním a rozvojem jedinců se sluchovým postižením. Spolupracuje také s dalšími disciplínami, jako je logopedie, psychologie, filozofie, sociologie a mnoha dalšími. Do roku 1983 byla považována jako součást logopedie, poté byla oddělena. Cílem surdopedie je úplná péče o osoby se SP, jejich integrace do společnosti a především komunikační kompetence. Komunikační kompetenci můžeme definovat jako soubor všech mentálních předpokladů, které člověka činí schopným komunikovat.

Rodina, do které se dítě s vadou sluchu narodilo, určuje způsob komunikace, formu vzdělávání a jakým způsobem nejlépe překonávat problémy vyplývající ze sluchové poruchy. Tuto nelehkou úlohu jim mohou pomoci usnadnit odborníci, jako jsou psychologové, logopedové, sociální pedagogové apod. Ti by jim měli poskytnout co nejvíce informací a doporučit vhodnou metodu. Například mohou zvolit **Orální metodu výchovy a vzdělávání**. Hlavním cílem této metody je vybudovat u člověka se SP mluvenou řeč, kterou by se domlouval se slyšící společností a prostřednictvím, které by získával poznatky o světě. Součástí této výchovy je i snaha co nejvíce rozvinout psanou formu jazyka, tedy i porozumění psanému textu a získání čtenářských dovedností. Neslyšící dítě se učí od útlého věku odezírat slova ze rtů logopedů, učitelů a rodičů, a aby lépe pochopilo jejich význam, spojují mu je s obrázkem nebo s konkrétním předmětem a na základě toho, se je učí děti vyslovovat. Tento způsob učení je velice zdoluhavý a náročný a je upřednostňován u dětí, které mají využitelné zbytky sluchu, užívají sluchadla a kochleární implantáty. Výhodou tohoto přístupu je schopnost kvalitního čtení s porozuměním, schopnost vyjádření myšlenky písemnou formou, a to potom je předpokladem pro vyšší vzdělání. Avšak na druhé straně jsou i nevýhody této metody, ke kterým patří, že není obecně uplatnitelná u všech osob se SP. Dále integrace do společnosti slyšících. I přesto, že jsou orálně vedeni, tedy mluví, odezírají, optimálně využívají sluchadlo nebo kochleární implantát a mají pro začlenění do této společnosti

nejlepší předpoklady, nepřestávají být lidmi se sluchovou poruchou. Neobejdou se tedy bez jisté míry ohleduplnosti, tolerance a empatie od svého okolí (Šedivá, 2006).

Dalším přístupem, který si rodiče mohou zvolit ve výchově svého dítěte je **Bilingvální přístup**. Je to kombinace mluveného jazyka (odezírání, mluvení, čtení, psaní) a znakového jazyka. Je to vzájemná komunikace mezi neslyšícími a mezi neslyšícími a slyšícími (Horáková, 2012).

U **Totální komunikace** se využívá celý komplex komunikačních metod. Při této komunikaci se kombinuje znakový jazyk, mluvená řeč, prstová abeceda, odezírání, psaní, čtení, mimické a gestikulační prvky, výtvarné projevy atd. – tedy všechny možnosti komunikace sluchově handicapovaného s okolím. V současnosti je tento typ komunikace nerozšířenějším přístupem v České republice (Slowík, 2007).

Mezi Obecné zásady při výchově dítěte se SP patří podle Šedivé (1996):

- Rodiče musí dbát na to, aby dítě vidělo jejich tvář, především rty.
- Světlo má co nejlépe osvětlovat rty rodičů, ale nesmí být prudké a nesmí svítit dítěti přímo do očí, nesmí ho oslňovat.
- Ústa rodičů mají být přibližně ve výšce očí sluchově postiženého dítěte.
- Tvář rodičů má být nejdříve obrácená frontálně proti tváři dítěte, později rodiče polohu tváře mění tak, aby jí dítě mohlo pozorovat ze strany.
- Rodiče nemají přehánět mimiku, hlavně nesmějí dělat grimasy.
- Doporučuje se co nejméně pohybovat rukama, protože každý, zejména prudký pohyb, dítě upoutá a odvádí jeho pozornost od tváře rodičů.
- Někdy musí rodiče počkat, dokud se k nim dítě samo neobrátil, pozornost dítěte se nedá vynucovat násilně. Jestliže jsou přítomní oba rodiče, začne se dítětem zabývat ten, ke kterému se dítě obrátí. Je lepší, když se ze začátku dítětem zaobírá jen jeden z rodičů.
- Když se dítě začne zajímat o něco jiného než o činnost rodičů, mají se rodiče pohotově zaměřit k zájmům dítěte, hovořit nejdříve o předmětu nebo činnosti, která dítě zaujala a potom se snažit vrátit k původní výchovné práci.

- I když dítě něco nadlouho upoutalo např. určitý předmět, hračka nebo činnost, musí rodiče projevit zájem a hovořit s dítětem o tom, co je předmětem jeho pozornosti.
- Hovořit je třeba klidně, nekřičet, nepřehánět v pohybech mluvidel. Je třeba mluvit nahlas, nešeptat. Při hlasité řeči se mluvidla správně pohybují, tím se dítěti usnadňuje odezírání.
- Hovořit se má mateřskou řečí a gramaticky správně.
- Nepoužívat zdrobněliny, jsou mnohem těžší na porozumění i vyslovování. Proto nepoužíváme výrazy botičky, ručičky, mlíčko, kávička, ale říkáme boty, ruce, mléko, káva apod.
- Je třeba hovořit jasnými krátkými větami a vyjadřovat vždy celou myšlenku, např.: Pavel sedí, Pavel jde spát atd.
- Myšlenku, rozhovor o předmětu, činnosti je třeba doplnit ukázkou konkrétní věci, obrázkem, jednoduchou kresbou. Když má dítě udělat nějaký pohyb, je třeba mu ukázat, jak se dělá. Jako model hlavy můžete použít knoflík, kroužek, mince a jednoduše nakreslené čáry vystihnout pohyb. Z papíru vystřižený trojúhelník a ovál pomohou při kreslení koně, psa atd. Záleží jen na fantazii rodičů, jak dokážou činnost zpestřit.
- O činnosti, předmětu nebo obrázku je třeba hovořit dostatečně dlouhou dobu, věty je vhodné opakovat nejvýše třikrát, aby se dítě neodradilo.
- Když dítě neumí odezírat nebo se mu to momentálně nedaří, není vhodné se zlobit či dávat najevo, že to rodiče mrzí. Je třeba práci přerušit a dítě nechat v klidu. Jsou dny, kdy se spolupráce s dítětem navazuje hůře. Když dítě nesplní ihned dané úlohy, je třeba to přehlédnout, když se však dítěti daří, je třeba ho pochválit.
- Ve stejnou dobu se má hovořit jen o jedné věci a popisovat dítěti jen jeden předmět. Jestliže je řeč o autě, mají se dítěti ukázat různé druhy aut – osobní, nákladní a předvést, jak jezdí, nebo jednoduchými tahy nakreslit auto na papír.
- Je třeba volit takové hračky a obrázky, které znázorňují skutečnost a mají nějaký účel (hrneček, lžička, auto, a ne např. zvířata oblečená v lidských šatech).
- Hračky a předměty je třeba občas odložit, zejména když o ně dítě ztrácí zájem. Za několik dní je můžeme opět použít.

- Odezírání je třeba nacvičovat hlavně dopoledne, dokud děti nejsou ještě unavené.

5.1 Mateřská škola

Zařazení dítěte se SP do mateřské školy má velký význam, protože se potřebují naučit navazovat kontakt i s lidmi mimo rodinu. Je velice důležité, aby dítě získalo zkušenost s pobytem mimo domov a naučilo se přijímat určitý řád.

Už v předškolním věku je důležité dítě se zdravotním postižením učit samostatnosti. Je prokázáno, že se matky ke svým neslyšícím dětem chovají direktivnějším způsobem, více je korigují v jejich činnostech a méně podporují jejich iniciativu (Šedivá 2006).

Cílem řečové výchovy je v předškolním věku dosáhnout toho, aby dítě vstupovalo do školy s dostatečnou slovní zásobou a mělo řeč vytvořenou jako základní komunikační prostředek, to je důležité pro další rozvíjení a vzdělávání (Vaněčková, 1996).

Mateřské školy pro děti se SP fungují při základních školách pro děti se SP a jedním z hlavních cílů je pomoci překonat komunikační bariéry. Věnují se komunikační a jazykové výchově. Mateřskou školu navštěvují děti ve věku od 3 do 6 let s různým stupněm sluchové vady. Mezi specifické úkoly mateřských škol pro děti s SP patří například:

- navazování komunikace,
- tvoření a rozvíjení hlasu,
- rozvíjení zrakového vnímání zaměřeného na nácvik odezírání,
- seznámení dítěte s možnostmi hmatového vnímání,
- rozvíjení jemné a hrubé motoriky,
- reedukace či edukace sluchu,
- rozvíjení řeči od nejranějšího věku a snaha vytvořit u dětí kladný vztah k mluvení,
- začátky čtení pomocí globální metody,
- dosažená funkční komunikace s využitím nonverbálních prostředků – mimiky, gestikulace a přirozených posunků, případně znakového jazyka.

5.2 Základní škola

Horáková (2012) uvádí, že základní školy pro děti se SP mají oproti běžným školám možnost otevřít přípravnou třídu, kde se formou her a přímé práce s dětmi rozvíjejí a upevňují dovednosti získané v mateřské škole. Školní docházka může být až desetiletá. Výhodou těchto škol je nižší počet žáků ve třídě, čímž se myslí nejméně 6 a nejvíce 14 žáků, žáci mají nárok na speciální metody, postupy, formy a prostředky vzdělávání, kompenzační, rehabilitační a učební pomůcky, speciální učebnice a didaktické materiály. Mezi povinné předměty patří hodiny individuální logopedické péče, znakového jazyka, řečové výchovy či komunikačních dovedností.

5.3 Střední škola

V České republice se nacházejí praktické školy, střední odborná učiliště, střední odborné školy a gymnázia pro žáky se sluchovým postižením. V dnešní době nabízejí střední školy lidem se SP poměrně širokou škálu možností profesního zaměření jako například strojní mechanik, malíř – lakýrník, zahradník, zámečnický, klempíř, čalouník, prodavač apod. Horáková (2012) uvádí, že studenti mohou dosáhnout maturitního vysvědčení například na těchto středních školách: v Praze na Gymnáziu pro sluchově postižené, Střední zdravotnické škole pro sluchově postižené (obor asistent zubního technika), Střední odborné škole pro sluchově postižené (obor hotelnictví a nástavbové studium – obor podnikání), na Střední škole pro postižené v Brně (obor informační technologie), Střední pedagogické škole v Hradci Králové (obor předškolní a mimoškolní pedagogika), Střední průmyslové škole elektrotechnické ve Valašském Meziříčí (obor elektronické počítačové systémy; počítačové systémy a aplikovaná elektrotechnika).

5.4 Vysoká škola

V současnosti jsou k dispozici dva speciální studijní bakalářské obory s možností navazujícího magisterského studia pro studenty se sluchovým postižením – Výchovná dramatika neslyšících (Janáčkova akademie múzických umění v Brně) a Čeština v komunikaci neslyšících (Filozofická fakulta UK v Praze), jiné studijní obory jsou pro zájemce přístupny v integrované formě. Počet studentů vysokých škol se sluchovým postižením se neustále zvyšuje. V současnosti tvoří studenti na vysokých školách

s tímto postižením velmi různorodou skupinu mladých lidí, kteří se od sebe liší jak stupněm sluchové vady, tak preferovaným komunikačním systémem. Aby byly studentům zlepšeny podmínky pro studium na vysokých školách, jsou v České republice zřízena speciální poradenská centra, jako např. Středisko Teiresiás na Masarykově univerzitě v Brně, Centrum pomoci handicapovaným na Univerzitě Palackého v Olomouci a další. Jde především o poskytování tlumočnických služeb, kopírovací služby, přepisy a zápisy přednášek, technické pomůcky atd.

6. Integrace dětí se sluchovým postižením do společnosti

Velice důležité je uvědomit si, že integrační proces se netýká pouze dítěte, ale i rodičů dítěte, pedagogů školy a budoucích spolužáků. Jsou s tím spojeny obavy ze strany rodičů, strach se například týče toho, zda dítě dosáhne ve škole pro osoby se SP stejné úrovně vzdělání jako v běžné základní škole a neomezí to v budoucnu možnosti výběru studijních oborů. Rodiče by proto měli být dostatečně informováni o možnostech vzdělávání jejich dítěte v hlavním vzdělávacím proudu, jejich výhodách a nevýhodách, podmínkách apod. Musejí ovšem počítat s tím, že se budou muset aktivně zapojit do přípravy dítěte na vyučování.

Proces integrace žáků se sluchovým postižením do běžných škol, může vyvolat obavy i u pedagogů. Je to velká zodpovědnost a učitelé se nemusejí cítit dostatečně informováni o této problematice a nemusejí být plně připraveni na zařazení žáka se sluchovým postižením do jejich třídy. Je velice důležité zdůraznit, že integrační snahy jsou na místě tam, kde má dítě s postižením naději, že integrace je vhodným řešením a bude pro něj přínosná. Prospěch a přínos integrace by měli stát na prvním místě a ne ambice rodičů či učitelů. Je nesmírně důležité uvědomit si, že jedním z nejdůležitějších předpokladů úspěšného zařazení dítěte do majoritní společnosti je pozitivní vztah k němu ze strany rodičů a blízkých přátel a přijetí sluchové vady dítěte jako součást jeho života (Horáková, 2012).

6.1 Dorozumívání mezi slyšícím a neslyšícím člověkem

Podle Slowíka (2007) platí několik zásad, které usnadňují dorozumívání a celkový výsledek mezi slyšícími a neslyšícími lidmi:

- k osobě se SP bychom se při řeči nikdy neměli obracet zády, vzdalovat se od něj, křičet na něj, ale mluvíme raději pomalu a zřetelně artikulujeme,
- v hlučném prostředí pomůže lehký dotyk jako upozornění před začátkem rozhovoru a vždy je nutné udržovat s postiženým člověkem oční kontakt,
- odezírání je velmi náročné a může být ještě obtížnější, pokud není obličej mluvčího dostatečně osvětlen, pokud používáme dlouhá souvětí a neznámá slova, nebo pokud je artikulace příliš rychlá a povrchní,
- od narození neslyšící člověk má nejenom velice omezenou slovní zásobu, ale nedokáže v jazyku běžné společnosti ani myslet, neporozumí tedy patrně ironii ani složitějšímu vtipu,
- není třeba se stydět sdělení napsat, nebo dokonce nakreslit – sluchově těžce handicapovaní lidé disponují především konkrétním myšlením, abstraktní informace jsou pro ně velmi obtížně srozumitelné,
- pro kontakt a komunikaci s neslyšícím člověkem platí důležitá etická pravidla: jestliže s takovou osobou komunikujeme např. prostřednictvím tlumočnicka, obracíme se v řeči vždy na klienta, nikoliv na tlumočnicka – ten totiž neslyšícího člověka nezastupuje, jeho úkolem je opravdu pouze tlumočit naše sdělení, a to naprosto přesně a detailně (rozhodně se proto vyvarujeme nevhodných postranních poznámek na adresu postiženého člověka apod.!).

6.2 Profesní uplatnění osob se sluchovým postižením

Člověk se sluchovým postižením má pro uplatnění na trhu práce do jisté míry omezené možnosti. Hledání práce je doprovázeno problémy a komplikacemi, protože ochota zaměstnat osobu se SP je v značné míře ovlivněna úrovní jeho komunikačních schopností. V roce 2006 vznikla v České republice nevládní nezisková organizace jménem Agentura Profesního Poradenství pro Neslyšící, o. s. Mezi její hlavní činnosti patří např. podporované zaměstnávání a krátkodobé poradenství na území Prahy, intervence pro zájemce z celé České republiky, Job kluby a poradenství online. Jsou pořádány různorodé akce, přednášky, kurzy atd. zaměřené na zaměstnávání osob se sluchovým postižením.

6.3 Kultura neslyšících

Termín kultura, bychom mohli definovat jako společenské hodnoty, cíle, způsoby jednání a zvyklosti (Horáková, 2012).

Možný (2002) ve své knize uvádí, že hlavním zdrojem subjektivního pocitu spokojenosti jsou mezilidské vztahy – zejména rodina a přátelství a mocným zdrojem uspokojení je práce a ještě významnější pocit ujeté kvality prožívání volného času.

Podle Horákové (2012) neodmyslitelnou součástí kultury Neslyšících je mnoho volnočasových aktivit, událostí, společenských akcí, které mají svou tradici. U nás se neslyšící stýkají v klubech a spolcích pro osoby se sluchovým postižením, pořádají plesy, přehlídky tvorby ve znakovém jazyce, organizují Miss neslyšících České republiky apod. Dále u nás funguje soubor neslyšících herců „Divadlo Neslyšícím“, pořádají se různé divadelní festivaly, divadelní představení tlumočená do znakového jazyka, na programu ČT2 je možné pravidelně sledovat Zprávy v českém znakovém jazyce.

Mezi největší mezinárodní setkání patří setkání Neslyšících Deaflympiády, divadelní, festivaly a mezinárodní konference DeafWay, kde je nabízena jedinečná možnost pochopit, proč je vlastní kultura a prožitek vzájemnosti tak důležitý pro identitu Neslyšícího.

Praktická část

7. Kvalita života osob se sluchovým postižením

Hlavním cílem mého výzkumu je zjistit, jaká je kvalita života osob se sluchovým postižením. V rámci tohoto výzkumu se pokusím zjistit, jaké mají lidé se SP lidé možnosti v dnešní společnosti a to ve vzdělávání, zaměstnání, ve volném čase, jaká je pomoc lidem s tímto postižením v některých z poboček organizace Svaz neslyšících a nedoslýchavých a v organizaci ORBI PONTES a co patří k nejnvýraznější překážce v této oblasti.

Na základě těchto cílů výzkumu je stanovena hlavní výzkumná otázka: Jaká je kvalita života lidí se sluchovým postižením v dnešní společnosti u nás?

Z této hlavní otázky vyplývají dílčí výzkumné otázky: Jaké mají osoby se sluchovým postižením možnosti vzdělávání? Jaké jsou možnosti pracovního uplatnění lidí se sluchovým postižením? Jak osoby se sluchovým postižením mohou trávit volný čas? Jak pomáhají organizace Svazu neslyšících a nedoslýchavých v ČR a ORBI PONTES lidem se sluchovým postižením? Co je největší bariérou mezi světem slyšících osob a osob se sluchovým postižením?

7.1 Metodika výzkumu

7.1.1 Kvalitativní výzkum

Pro svou práci jsem zvolila kvalitativní výzkum. Hendl (2008) definuje kvalitativní výzkum jako proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Švaříček a Šed'ová (2007) ve své knize uvádí, že kvalitativní výzkumníci používají tyto tři typy dat: data z rozhovorů, data z pozorování a data z dokumentů. Pracují tedy se slovy a textem.

Kvalitativní výzkum jsem si vybrala z toho důvodu, že problém zkoumá do větší hloubky. Pro tento typ práce je více vhodný oproti kvantitativní metodě. Při zjišťování odpovědí jsem použila polostrukturovaný rozhovor. Polostrukturovaný rozhovor, neboli rozhovor pomocí návodu, částečně řízený, je charakteristický tím, že jsou dopředu stanovené otázky, aniž by bylo předem striktně stanoveno jejich pořadí. Při této variantě

rozhovoru je možné, aby tazatel své otázky doplnil dalšími dotazy. Tato varianta interview kombinuje výhody a minimalizuje nevýhody volného, strukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor bývá v kvalitativním výzkumu hojně využíván (Reichel, 2009).

7.1.2 Výzkumný vzorek

Respondenty výzkumu jsou čtyři pracovníci Svazu neslyšících a nedoslýchavých daných měst (České Budějovice, Praha, Tábor, Písek) a spoluzakladatelka občanského sdružení ORBI PONTES.

7.1.3 Technika sběru dat

Sběr dat jsem začala oslovením poboček Svazu neslyšících a nedoslýchavých v jižních Čechách. Z jižních Čech se mnou spolupracovala tři města: České Budějovice, Tábor, Písek. Svaz v Prachaticích mi nakonec rozhovor neposkytl. Pro porovnání kvality života osob se SP v menších městech a velkoměstě jsem zkontaktovala Svaz neslyšících a nedoslýchavých v Praze.

Druhá část výzkumu obsahuje rozhovor se spoluzakladatelkou společnosti ORBI PONTES se sídlem v Praze.

Měla jsem domluvený i rozhovor přímo s neslyšícími, za přítomnosti tlumočnicka. Což mě velice zajímalo, pojala jsem to jako novou, kladnou zkušenost, jelikož jsem se nikdy ničeho takového nezúčastnila. Rozhovor nakonec neproběhl. Praktická část bakalářské práce obsahuje i seznámení s Tichou kavárnou.

Výzkum týkající se svazů byl tedy ve finální fázi prováděn se svazy:

- Svaz neslyšících a nedoslýchavých v Praze, Karlínské náměstí 12, 186 03 Praha 8
- Svaz neslyšících a nedoslýchavých v Českých Budějovicích, Krajinská 384/40a, 370 01 České Budějovice, v prosinci 2013 byl tento svaz zrušen a nyní jeho činnost vykonává organizace Odborné a sociální poradenství pro osoby se sluchovým postižením, Staroměstská 2608
- Svaz neslyšících a nedoslýchavých v Táboře, Kvapilova 2289,

390 03 Tábor

- Svaz neslyšících a nedoslýchavých v Písku, Palackého sady 166,
379 01 Písek

Sběr dat probíhal formou rozhovorů při předem domluvené návštěvě. Se 3 respondenty z 5 jsem hovořila osobně, 2 respondenti odpověděli na mé otázky písemně – emailem. Dotazovaní naprosto spolupracovali a byli ve všem ochotní a vstřícní.

První rozhovor se uskutečnil v Českých Budějovicích s panem K. Tento rozhovor ve mně zanechal největší dojmy. Pan K. mi nejen ochotně odpověděl na otázky, ale navíc jsem si mohla vyzkoušet sluchadlo. Po jeho nasazení jsem doslova slyšela až do druhé místnosti, kde si jeho kolegyně povídaly. Rozhovor probíhal na pracovišti pana K.

Druhý osobní rozhovor byl realizován ve městě Tábor. Zde jsem prováděla rozhovor s paní E. U obou osobních rozhovorů jsem byla obdarována spoustou letáků a příruček s informacemi týkající se daných svazů.

Třetí rozhovor mi byl poskytnut paní P. ze Svazu neslyšících a nedoslýchavých v Praze. Této paní jsem otázky zaslala emailem. Dala si opravdu záležet a odpověděla mi na ně vyčerpávajícími odpověďmi.

Čtvrtý rozhovor, který jsem získala v rámci svazů, byl rozhovor s paní Ch., která je předsedkyní Svazu neslyšících a nedoslýchavých ve městě Písek. Ta na otázky odpověděla také elektronickou poštou.

Součástí praktické části byl i rozhovor s paní Š., která je spoluzakladatelka organizace ORBI PONTES. Tento rozhovor proběhl v kavárně, v Českých Budějovicích.

Předem jsem si připravila patnáct otázek pro zástupce Svazu. Pro paní Š. jsem měla připraveno jedenáct otázek. Při rozhovorech jsem však občas musela položit doplňující otázky, které vysvětlily význam odpovědi nebo proto, že jsem se chtěla dozvědět další zajímavé informace související s tématem. Odpovědi při osobních rozhovorech jsem zaznamenávala na notebook. Otázky jsem respondentům zaslala ještě před setkáním, aby si je mohli pročíst, popřípadě se na ně nějakým způsobem připravit. Dalším

důvodem, proč jsem otázky zasílala předem, bylo, aby věděli, že se týkají čistě svazu a jeho činnosti. Za jejich pomoc a vstřícnost jsem opravdu vděčna.

7.2 Zpracování výzkumného šetření

7.2.1 Rozhovor se Svazy neslyšících a nedoslýchavých

1. Rok vzniku Svazu neslyšících a nedoslýchavých

V této otázce jsem se zajímala, zda oslovené svazy vznikly ve stejný rok, či vznikaly postupně. 2 ze svazů vznikly ve stejném roce - v roce 1990, jeden svaz vznikl o dva roky později - v roce 1992 a jeden ze svazů nebyl schopen otázku zodpovědět díky povodněmi zničenému archivu. Paní P. z pražského SNN k historii uvedla: *V roce 2013 uplynulo 145 let od vzniku Pražského spolku neslyšících, který vznikl v roce 1868 jako úplně první spolek neslyšících v naší zemi a jeho původní název byl Pražský spolek hluchoněmých. Po první světové válce postupně vznikly další regionální spolky, např. v Českých Budějovicích, v Plzni, ve Zlíně i jinde. Koncem 30. let vznikl spolek nedoslýchavých EFETA. Po druhé světové válce se spolky snažily sjednotit do jedné organizace neslyšících a nedoslýchavých. Nepovedlo se. Spojily se teprve začátkem 50. let direktivním sjednocením všech organizací zdravotně postižených do Svazu invalidů. Po politickém uvolnění v roce 1968 vznikl v roce 1969 Svaz sluchově postižených jako členská organizace Českého sdružení Svazů invalidů. Další rozvoj této organizace byl politicky přerušen v polovině 70. let normalizací, kdy byl Svaz sluchově postižených začleněn jako Rada sluchově postižených do Svazu invalidů v ČR. V r. 1990 ukončil Svaz invalidů svou činnost a začaly vznikat samostatné organizace podle druhu postižení. Jedním z nich byl i současný Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR.*

Na základě odpovědí 3 respondentů a obsáhlému vysvětlení vzniku SNN ČR je patrné, že jednotlivé svazy ve větších městech vznikaly souběžně se vznikem pražské centrály nebo v krátké době po roce 1990.

Město	Rok vzniku	Doplňující informace
Praha	1868/1990	- úplně první spolek neslyšících v naší zemi, jeho původní název byl Pražský spolek hluchoněmých - svaz procházel několika stádii rozvoje; od roku 1990 nese název Svaz neslyšících a nedoslýchavých
České Budějovice	1990 – 2013	- v prosinci 2013 byl SNN zrušen z finančních důvodů
Tábor	1992	- původní sídlo na městském úřadě; od roku 2002 sídlí v ulici Kvapilova 2289
Písek		- organizace v Písku funguje poměrně dlouho, ale přesný rok vzniku mi paní Ch. nemohla sdělit, protože archiv, který byl uložen v Centru služeb v Písku, byl v r. 2013 zničen vytopením objektu

Tab. 2 Roky vzniků Svazů neslyšících a nedoslýchavých v městech České republiky.

2. Cíle Svazu neslyšících a nedoslýchavých

Zde mě zajímali cíle všech svazů. V Praze jsou jejich cíle zaměřeny na odstraňování informačních, komunikačních a integračních bariér prostřednictvím sociálního poradenství a tlumočnických služeb, a pomocí realizace programů zdravotní, sociální a pracovní rehabilitace pro osoby se SP všech věkových kategorií, členy i nečleny organizace. V Táboře se soustředí na terénní služby. V Písku je v současné době hlavním cílem získání peněz na místnost, ve které by se mohli členové a klienti svazu scházet. Vzhledem k tomu, že svaz v Českých Budějovicích byl v prosinci zrušen, cíle českobudějovického svazu prakticky neexistují. Nicméně jedna z původních činností a

cílů svazu - odborné poradenství - se přesunula na organizaci Odborné a sociální poradenství pro osoby se sluchovým postižením, kterou vede pan K.

3. Zaměření na osoby se sluchovým postižením

V této otázce jsem se svazů ptala, na které skupiny osob se SP se zaměřují. Pouze jeden z respondentů uvedl, že se zaměřují jenom na osoby nedoslýchavé. Zbývající 3 respondenti pomáhají všem lidem se SP bez ohledu na to, zda jsou neslyšící, nedoslýchaví či ohluchlí. 2 z těchto 3 respondentů navíc uvádí, která skupina osob se SP více využívá jejich služby. V Českých Budějovicích služeb využívali vždy více neslyšící, v Táboře jsou to naopak nedoslýchaví.

4. Pomoc a služby pro osoby se sluchovým postižením

Zde jsem se zaměřila na to, jaké služby organizace poskytují, jak pomáhají osobám se SP. Jeden ze 4 respondentů uvedl, že především nabízí možnost setkávání klientů a při těchto setkání jsou klienti informováni o novinkách u kompenzačních pomůcek. Činnost tohoto respondenta je silně závislá na finanční podpoře sponzorů, která je v posledních letech velmi malá.

Ostatní 3 dotazovaní poskytují: tlumočnické služby nebo jejich zprostředkování; dále nabízejí odborné a sociální poradenství, které se týká běžných životních situací: hledání zaměstnání, psaní životopisů, výběru školy, poskytování informací, kam zajít k lékaři, jak vyřídit půjčku na bydlení; vyřizují telefonáty; v neposlední řadě pak tito tři respondenti půjčují kompenzační pomůcky a sluchadla, zajišťují poradenství, jak s těmito pomůckami zacházet, jak využít podporu státu - dávek k jejich zajištění. Tito tři respondenti také uvedli, že nabízejí tzv. aktivizační služby, tedy veškeré nabízené služby poskytují také v terénu, kdy dojíždějí za klienty domů nebo do domovů seniorů, domovů důchodců a domovů s pečovatelskou službou. Ze třech zmíněných respondentů, jejichž škála služeb je opravdu široká, jeden respondent navíc uvádí, že se zabývá tzv. sociální rehabilitací, což jsou specifické činnosti směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob se SP. Těmito specifickými činnostmi jsou např. organizování počítačových kurzů, kurzů finanční gramotnosti, kurzů odezírání nebo rekondiční pobyty.

5. Jednání s lidmi

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, zda musí lidé, kteří potřebují pomoc svazu, dojet do svazu osobně nebo za nimi pracovníci dojedou. 3 respondenti potvrdili, že mohou lidé přijít do organizace sami a také toho využívají, zároveň však služby poskytují i v terénu tak, jak bylo již popsáno v otázce č. 4, kdy pracovníci svazů docházejí do domovů seniorů, domovů důchodců a domovů s pečovatelskou službou. Čtvrtý respondent odpověděl, že dochází za členy svazu a to pouze v případě oznámení, cituji: „...jen když pořádáme např. návštěvu divadla, čl. schůzi atd. tak je já a čl. výboru obcházíme, abychom ušetřili za poštovné nebo telefon.“

6. Počet lidí, kteří se obrací na Svaz neslyšících a nedoslýchavých

Město	Počet klientů za rok (cca)
Praha	250 (poradenské služby) 2500 (tlumočnické služby)
České Budějovice	500
Tábor	1000 – 1200
Písek	85

Tab. 3 Počet klientů Svazů neslyšících a nedoslýchavých v České Republice.

7. Vzdělání

V této otázce jsem se zaměřila na možnosti vzdělávání osob se SP v daných městech. A to konkrétně na to, zda v daných městech jsou speciální školy pro děti se SP. Ve dvou městech ze čtyř se nachází mateřská, základní i střední škola:

V Českých Budějovicích se nachází pouze jedna speciální škola. Na adrese Riegrova 1 je Mateřská, základní a střední škola pro sluchově postižené.

V Praze je speciálních škol mateřských, základních i středních více. A jsou to:

- Bilingvální mateřská škola pro sluchově postižené Pipan,
- Gymnázium, Střední odborná škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené Ječná,
- Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené Holečkova,
- Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené Výmolova,
- Základní škola speciální Starostrašnická,
- Středisko pro podporu studentů se specifickými potřebami ELSA ČVUT,
- Univerzita Karlova (nabízí bakalářské a magisterské studium, obor Čeština v komunikaci neslyšících),
- Mediatéka Jazykového centra (Mediatéka pořádá především skupinovou a individuální výuku angličtiny pro neslyšící).

Ze zbývajících 2 respondentů jeden otázku nezodpověděl a jeden uvedl, že žádná speciální škola se u nich ve městě nenachází. Nicméně jsem zjistila, že v Písku jedna škola, kterou mohou navštěvovat studenti nedoslýchaví, existuje. Je to Filmová akademie Miroslava Ondříčka v Písku, která poskytuje bakalářské studium pro studenty se zbytky sluchu (Dědečková, 2013).

8. Pracovní uplatnění

Touto otázkou jsem zjišťovala současný stav na trhu práce, pracovní možnosti, které jsou lidem se SP nabízeny. Z odpovědí respondentů vyplývá, že oproti minulosti, je to s uplatněním osob se SP na trhu práce těžší. Ačkoliv se nabídka studijních a učebních oborů pro osoby se SP oproti létům minulým rozrostla a zpestřila, najít zaměstnání je pro člověka se SP opravdovou výzvou. Dříve (před rokem 1989) zaměstnavatelé nedělali mezi pracovníky rozdíly. Nyní jsou zaměstnavatelé více opatrní a mají ze zaměstnávání osob se SP spíš obavy.

1 z respondentů uvedl, že svým členům v této oblasti nepomáhá. 3 respondenti uvedli, že nabízejí pomoc při vyhledávání zaměstnání, když o to klienti požádají. Pomáhají

například se sestavením životopisu nebo s vyhledáváním a výběrem zaměstnání a zprostředkovávají služby tlumočnicka do znakového jazyka k pohovoru se zaměstnavatelem. 2 z těchto respondentů k pohovoru klienta nedoprovázejí. Jeden z těchto respondentů pomáhá i při doprovodu klienta do nové práce. Tento respondent navíc uvedl, že v současné době u nich běží dva projekty zaměřené na pomoc lidem se SP v oblasti zaměstnání a to projekty „Cesta k zaměstnání“ a „I my chceme pracovat“. Dále uvedl, že založili portál Burza práce, jehož prostřednictvím se snaží upozorňovat na vhodné volné pracovní pozice. Tento portál jsem navštívila, abych se dozvěděla více o nabízených pracovních pozicích pro osoby se SP a našla jsem aktuální volné pozice: zásobování v supermarketech, jazykový poradce, skladník do logistického areálu, pokojská, lektor znakového jazyka, grafik, webmaster a pracovník v sociálních službách.

9. Společenské akce

V této otázce jsem se ptala, zda dané svazy pořádají pro osoby se SP nějaké společenské akce. Všichni 4 respondenti na tuto otázku odpověděli kladně. Jeden z respondentů uvedl, že pro své členy organizuje návštěvu divadelních představení. Z jeho odpovědi vyplývá, že je to akce, kterou si členové hradí sami, respondent žádné společenské akce nehradí, neboť na to finanční prostředky nemá. Ostatní 3 respondenti členům nabízejí a organizují: výlety po Čechách, kurzy arteterapie, besídky a společná posezení.

10. Volnočasové aktivity

Tato otázka se týkala volnočasových aktivit osob se SP. Zajímalo mě, jak mohou lidé se SP trávit v daném městě svůj volný čas. Interesovalo mě, jestli jsou pro ně v daném městě například zřízeny kluby, diskotéky, kavárny, jak se navzájem seznamují. Všichni 4 respondenti odpověděli, že jejich svaz je zároveň místem, kde se mohou jejich klienti a členové scházet u různých aktivit jako např. hrát šipky nebo joker. K seznámení funguje pro neslyšící a nedoslýchavé internetová seznamka. Z odpovědí respondentů je evidentní, že počet míst, kde se lidé se SP fyzicky setkávají, závisí na velikosti města, kde se svaz nachází. Nejvíce příležitostí je v Praze, kde je klubů pro neslyšící několik a např.: Tichá kavárna s neslyšící obsluhou. 2 respondenti uvedli 1 klub ve městě: v Nových Hodějovicích u Českých Budějovic funguje Klub neslyšících, v Táboře mají

klub Fokus pro neslyšící. V klubech pro neslyšící se pořádají kurzy znakového jazyka, maškarní plesy, mikulášské besídky, přednášky, turnaje v šipkách a v kartách, kurz ručních prací. V Písku speciální klub nemají.

11. Vzdělávací programy pro slyšící osoby

Touto otázkou jsem zjišťovala, zda je některá z činností svazů orientována i na slyšící osoby. Zajímalo mě, zda a jakým způsobem svazy pracují se slyšící společností. 1 z respondentů se problematice přibližování světa lidí se SP vůbec nevěnuje. Ostatní 3 respondenti pořádají kurzy znakového jazyka a kurzy odezírání pro veřejnost. Častými účastníky těchto kurzů jsou nejen ti, kdo se o problematiku SP zabývají, ale často také slyšící maminky neslyšících dětí a obecně příbuzní osob se sluchovým postižením.

12. Spolupráce s institucemi

V této otázce jsem se zajímala, jaké instituce jsou se svazy ve spolupráci. Všechny 4 oslovené svazy spolupracují se státními i nestátními institucemi. Nejčastější spolupráce je s institucemi, jako jsou: školy, pracovní úřady, nemocnice, městské úřady nebo policie ČR. Tato spolupráce je vázána na služby, které svazy poskytují, a které byly popsány podrobně v bodě **4. Pomoc a služby pro osoby se sluchovým postižením**. Pražský svaz je navíc členem a spolupracuje s organizací ASNEP (organizace zastřešující v rámci ČR organizace pro SP osoby), dále spolupracuje s Úřadem vlády, ministerstvy, organizacemi zastupující zdravotně postižené, např. Sdružení zdravotně postižených, Národní rada osob se zdravotním postižením apod.

13. Plány do budoucna

V této otázce jsem se ptala na plány do budoucna. 1 z respondentů vzhledem k ukončení činnosti o plánech nemluvil. Zbylí 3 respondenti plány do budoucna mají. Pražská organizace se chce v budoucnu zaměřit ještě více na pořádání kurzů pro vlastní klienty, více propagovat služby SNN, zlepši PR a fundraising. V rámci obecně prospěšné společnosti vyvíjet podnikatelskou činnost, z jejíhož výnosu bude možné financovat spolkové aktivity. V Táboře by chtěli rozšířit lokalitu působnosti pro terénní služby a v píseckém svazu by rádi sehnali více peněžních prostředků pro financování volnočasových aktivit.

14. Vztah slyšících lidí k osobám se sluchovým postižením

Touto otázkou jsem zjišťovala, jak v dnešní době slyšící lidé přistupují k osobám se SP. Všichni 4 respondenti se shodují na tom, že povědomí o sluchovém postižení je mezi slyšící majoritou velmi malé. 2 z respondentů se zaměřují spíše na kritiku, ve které uvádějí špatný přístup foniatrů a mylné představy o neslyšících díky již zmíněnému malému povědomí o sluchovém postižení. 2 z respondentů jsou pozitivní. 1 respondent uvádí, že zájem o znakový jazyk se zvyšuje, 2. respondent pak hodnotí situace v české společnosti takto: „...*postoj slyšící veřejnosti vůči osobám se SP zlepšuje. Nedá se to však globalizovat, postoj vůči handicapovaným je individuální záležitostí každého člověka. Nicméně lepší propagace problematiky SP velmi pomáhá ke zlepšení přístupu veřejnosti vůči lidem se SP a k pochopení toho, co vlastně v komunikaci potřebují.*“

15. Nejvýraznější potíže

Zde jsem se zaměřila na nejvýraznější obtíže, s nimiž se musejí osoby se SP vyrovnávat. 2 z respondentů se shodují, že je nedostatek tlumočnicků do znakového jazyka. 2 z respondentů považuje za největší překážku nedostatek finanční podpory. Všichni respondenti se shodují na tom, že komunikační systém slyšící vs. osoba se SP nefunguje, jednak je tím míněno zaprvé technické nezajištění např. indukčních smyček v bankách, spořitelnách a městských úřadech a zadruhé pak malé povědomí slyšících lidí, jak s neslyšícími jednat. 1 z respondentů přímo uvádí: „*Zatímco v Evropě (i v méně rozvinutých zemích jako je např. Makedonie a další bývalé země Jugoslávie) přistupuje veřejnost ke sluchově postiženým jako k „normálním“ – na ulici se domluví s taxikářem, v obchodě, na úřadě – všichni jsou velmi vstřícní a považují to za běžnou věc, u nás je stále na člověka komunikujícího ZJ nahlíženo jako na exota a lidé se s ním bojí navázat kontakt.*“

16. Nedostatky v péči o osoby se sluchovým postižením

Cílem této závěrečné otázky bylo zjistit, co konkrétně v péči o lidi se sluchovým postižením chybí. Odpovědi respondentů na tuto otázku se shodovali s odpověďmi u otázky 15. **Nejvýraznější potíže**. Respondenti opět zmiňovali finance, neochota společnosti vyjít vstříc a porozumět, nedostatek tlumočnicků a nevyužívání technologií na veřejných místech.

7.2.2 Rozhovor s organizací ORBI PONTES

1. Rok vzniku ORBI PONTES a současný počet členů

V této otázce mě zajímal rok vzniku organizace a počet členů pracujících pro organizaci. Organizace vznikla v květnu 2012 a v současné době má organizace 5 členů, 5 zaměstnanců a několik dobrovolníků.

2. Poslání organizace

V této otázce jsem se zajímala o hlavní poslání organizace. Hlavním posláním je změna přístupu k lidem se zdravotním postižením a obecně k tématu zdravotního postižení, a tím umožnit lidem se sluchovým postižením účastnit se aktivit běžného života, které jim v současné době nejsou přístupné.

Dalšími činnostmi, kterým se organizace věnuje je pořádání akcí a projektů, které pomáhají lidem se sluchovým postižením, vzdělávají a šíří informace o lidech se sluchovým postižením. V září 2012 uspořádali poprvé „Týden komunikace osob se sluchovým postižením“, který je dnes pro organizaci festivalem s tradicí, neboť v současné době připravují již 3. ročník.

Mezi další aktivity společnosti patří pořádání kurzů a přednášek zaměřených na předání základních informací o typech sluchového postižení, různých způsobech, jak se vzájemně dorozumět (slyšící a neslyšící) a jaká je třeba dodržovat v komunikaci pravidla. Informují o nových technologiích, pořádají akce, na kterých se slyšící a neslyšící mohou setkat a komunikaci si zkusit v praxi. Využití dostupných komunikačních prostředků je pro organizaci ORBI PONTES velké téma.

3. Dopad cílů organizace na kvalitu života osob se sluchovým postižením

Mottem organizace, které vypovídá za vše, je: „*NENÍ TICHŮ JAKO TICHŮ*“. Kladou důraz na zvýšení informovanosti o tématu u široké slyšící veřejnosti, protože právě malé znalosti o životě lidí se sluchovým postižením, zkrácené informace a mylné představy jsou to, co vytváří nedorozumění a obavy při běžném setkání. Zesílením povědomí slyšících o tom, co člověk se sluchovým postižením zažívá v každodenním běhu života, co mu činí překážky, napomůže slyšícímu člověku při setkání jednodušeji se do člověka

se sluchovým postižením vcítit a následně se s ním dorozumět, pochopit ho a účinně pomoci nebo nabídnout něco nového.

4. Konkrétní činnosti organizace

Zde jsem se zaměřila na konkrétní činnosti organizace. Činnosti jsou cílené na vzájemné setkávání slyšících a neslyšících a zároveň širokou veřejnost vzdělávají. Sdružení pravidelně pořádá Týden komunikace osob se sluchovým postižením, konající se každoročně poslední týden v září. Dále zajišťuje kurzy pro dospělé „*Nebojte se komunikace s lidmi se sluchovým postižením*“. Tyto kurzy jsou primárně zaměřené pro slyšící veřejnost. Speciálně oslovují zdravotníky, zaměstnance veřejné správy, učitele, vysoké školy – místa, kde se kdykoli s lidmi se sluchovým postižením můžeme potkat. Dále organizují výchovně vzdělávací přednášky pro slyšící děti: „*Seznamte se prosím*“, organizují kulturní, vzdělávací a sportovní akce (pro slyšící i neslyšící). V roce 2013 se poprvé podíleli na mezinárodním projektu mládeže v Portugalsku, kterého se účastnili jak slyšící tak neslyšící.

5. Cílová skupina

V tomto bodu jsem se ptala, na kterou skupinu lidí se zaměřují. Cílovou skupinou je široká veřejnost (slyšící i neslyšící) a odborná veřejnost (zdravotníci, úředníci apod.)

6. Kvalita života osob se sluchovým postižením v České republice

Zde mě zajímalo, jaký mají pohled na to, jaká je u nás v republice úroveň kvality života osob se SP. Kvalita života lidí se sluchovým postižením je u nás dobrá a to hlavně ve velkých městech. Je mnoho věcí, které se za posledních 20 let zlepšilo. Některé věci však nefungují nebo fungují špatně a je třeba je zlepšit. Malá informovanost slyšící společnosti k nim určitě patří, neznalost problematiky vytváří nepochopení a to prohlubuje nedorozumění a bariéry.

7. Akce pro veřejnost

Většina akcí, které organizace pořádá, jsou pro širokou veřejnost. Kurzy pro dospělé, Týden komunikace osob se sluchovým postižením, přednášky na téma sluchového postižení, využití komunikačních prostředků, přednášky o historii neslyšících a znakového jazyka nebo o historii a současnosti tlumočení – všechny jsou zaměřeny na to poskytnout zajímavě informace všem zájemcům o problematiku stejně jako těm, kteří se mohou setkat s člověkem se SP ve svém zaměstnání.

8. Spolupráce s jinými organizacemi či známými osobnostmi

Zde jsem se zaměřila na spolupráci s dalšími institucemi. Organizace spolupracuje například se základními i mateřskými školami, univerzitami, veřejnými knihovnami, s neziskovými organizacemi, které poskytují služby lidem se sluchovým postižením, se vzdělávacími agenturami, nadacemi, úřady veřejné správy, velkými i malými společnostmi, médii. Společnost těší každá podpora, a když se do podpory zapojí i známé osobnosti jako jsou Jaroslav Dušek, Jakub Štáfek, Jiří Panzner, Eva Josefíková, Zlata Kurcová nebo Josef Brožík, je to pro ně velká podpora.

9. Největší překážka v této sféře

V této otázce jsem se orientovala na největší bariéru v současnosti, kterou je podle společnosti malá informovanost veřejnosti o sluchovém postižení.

10. Největší úspěch organizace

Za největší zdar organizace považuje a těší jí úspěšnost akce Týden komunikace osob se sluchovým postižením, dále ohlasy účastníků kurzů pro dospělé i reakce učitelů a dětí ve školách. Úspěchem jsou i výhry a ocenění, kterých dosáhli během posledního roku a půl. Spot *Není ticho jako ticho*, byl vyhlášen jako nejlepší česko-slovenský veřejně prospěšný televizní a kino spot v soutěži Žihadlo roku 2013. Velkým oceněním jsou pro organizaci i nominace v letošním roce. Blog ZTLUMENO na iDnes.cz byl nominován na cenu redakce *Blogger roku 2013*. Lidmi se sluchovým postižením byli nominováni na cenu MOSTY Národní rady osob se zdravotním postižením České republiky za prosazování plnohodnotné komunikace s osobami se sluchovým postižením.

11. Plány do budoucna

Poslední otázka byla zaměřena na plány organizace, jimiž je budovat tradici Týdne komunikace osob se sluchovým postižením, udržet a rozvíjet stávající projekty a partnerství stejně jako vytvářet nové. Projekty a činnostmi podporují a nadále chtějí podporovat i projekty současných partnerů a těch, kteří sdílejí stejné cíle a vize.

7.3 Diskuse

Cílem výzkumu bylo zjistit jaká je kvalita života osob se sluchovým postižením v dnešní společnosti u nás. Mým záměrem bylo metodou polostrukturovaného rozhovoru objasnit možnosti vzdělávání, zaměstnání, trávení volného času, co je vnímáno jako největší překážka v této sféře a jaká je pomoc lidem s tímto handicapem jak ze strany neziskových organizací, tak ze strany majoritní slyšící společnosti. Z tohoto záměru vyplynulo pět výzkumných otázek: Jaké mají osoby se sluchovým postižením možnosti vzdělávání? Jaké jsou možnosti pracovního uplatnění lidí se sluchovým postižením? Jak osoby se sluchovým postižením mohou trávit volný čas? Jak pomáhají organizace Svazu neslyšících a nedoslýchavých v ČR a ORBI PONTES lidem se sluchovým postižením? Co je největší bariérou mezi světem slyšících osob a osob se sluchovým postižením? Na tyto otázky se snažím níže odpovědět. Jejich zpracováním zároveň odpovídám na hlavní výzkumnou otázku: Jaká je kvalita života osob se sluchovým postižením v dnešní společnosti u nás?

- **Jaké mají osoby se sluchovým postižením možnosti vzdělávání?**

Dnešní mladí lidé s postižením sluchu mají možností v seberealizaci mnohem více než předchozí generace. Oproti létům minulým se škála nabídek studijních a učebních oborů pro osoby se SP rozšířila. Existují jak mateřské školy, základní, tak i střední a odborná učiliště, kde děti mohou vybírat z různě zaměřených oborů. Ačkoli je situace v tomto ohledu lepší, je důležité si uvědomit fakt, že v České republice se školy pro děti se SP nacházejí pouze v osmnácti městech. Tzn., že narodí-li se dítě se SP do rodiny, která žije na menším městě nebo na vesnici, rodina i dříve než před nástupem dítěte do školky či do školy řeší otázku, jak bude dítě vychovávat, zda se rodina přestěhuje do města, kde se speciální škola pro děti se SP nachází nebo se rozhoduje, zda bude dítě svěřeno škole a internátu již od útlého věku.

- **Jaké jsou možnosti pracovního uplatnění lidí se sluchovým postižením?**

Z výzkumu vyplývá, že dnes oproti době minulé je to se zaměstnáváním osob se SP spíše horší. Přestože nabídka vzdělávání je pro osoby se SP širší, mnoho absolventů uplatnění nenajde. Lidé dříve nerozlišovali, zda má člověk sluchové postižení nebo ne resp. v době komunismu (před rokem 1989) byla pracovní místa přidělována, a tak zaměstnání většina lidí se SP měla. Dnes v rámci tržního hospodářství se každý musí o sebe postarat sám. Díky malé informovanosti o sluchovém postižení panuje mezi slyšícími mnoho omylů a mýtů, které zaměstnavatele odrazují. Zaměstnavatelé raději upřednostní slyšícího člověka s kratší praxí nebo nižším vzděláním než člověka kvalifikovanějšího s postiženým sluchem. Nejčastější důvod zaměstnavatelů, který udávají, je obava z hlediska bezpečnosti práce a způsobu (možnosti) komunikace. Důvody k nezískání odpovídajícího zaměstnání mohou být i ze strany osoby se SP. Jedním z důvodů může být obava nastoupit do pracovního procesu mezi slyšící osoby. Všechny uvedené důvody vedou organizace jako je Svaz neslyšících a nedoslýchavých k poskytování odborného poradenství, k navazování kontaktů s potencionálními zaměstnavateli, ke zřizování webových portálů jako je Burza práce, kde jsou uveřejňovány volné pracovní pozice pro osoby se SP.

- **Jak osoby se sluchovým postižením mohou trávit volný čas?**

Volný čas je čas, který máme jen pro sebe, můžeme ho trávit dle svého uvážení se svými blízkými, přáteli, věnovat ho svým koníčkům. Lidé se SP jsou díky svému handicapu vždy omezeni a to v tom smyslu, že tam, kde je mluvené slovo, které je potřeba vnímat a oni toho nejsou schopni, tam nepůjdou. V tomto ohledu jsou odkázáni na místa, kde je poskytnuto tlumočení do znakového jazyka a simultánní přepis do češtiny. Proto organizace pomáhající lidem se SP pro své členy a klienty pořádají pravidelné i nepravidelné akce jako kurzy finanční gramotnosti, kurzy odezírání, kurzy vaření, kurzy ručních prací nebo kurzy arteterapie. Lidé se SP (a to převážně neslyšící) mají své kluby, kde se scházejí, hrají společenské hry, pořádají přednášky, besídky, maškarní plesy, oslavy narozenin, schůze, výlety, rekondiční pobyty atd. Četnost těchto aktivit závisí na městě, kde se svaz či klub nachází, na finanční podpoře, kterou dostává, na lidech, kteří jsou do organizování akcí zapojeni. Z výzkumu vyplývá, že velká i menší města mají svůj klub, kde se členové mohou scházet. Kluby navštěvují většinou

starší lidé. V Nových Hodějovicích u Českých Budějovic je Klub neslyšících, kde například každé pondělí hrají karty, v Táboře mají klub Fokus. V Praze je možností více. Osoby se SP se mohou potkávat v Pražském spolku neslyšících, v České unii neslyšících nebo v Tiché kavárně, kde je obsluha neslyšící. V Praze např. funguje skautský oddíl Potkani pro děti se SP. Mladí lidé se SP se scházejí častěji na běžných veřejných místech a neváhají navštívit ani diskotéku. Sice neslyší slova, ale cítí vibrace. Když chtějí mít k hudbě ještě blíž, pokládají ruce na reprobedny.

- **Jak pomáhají organizace Svazu neslyšících a nedoslýchavých v ČR a ORBI PONTES lidem se sluchovým postižením?**

Svazy opravdu poskytují širokou škálu služeb lidem se SP. Mezi základní služby, které lidem se sluchovým postižením nabízejí, patří například: tlumočnické služby, sociální a odborné poradenství, půjčování kompenzačních pomůcek a sluchadel, sociální rehabilitace, sociálně aktivizační služby. Svazy usilují o to, aby život lidí se SP byl co nejkvalitnější, aby se lidem se SP dostávalo rovných příležitostí jako lidem slyšícím. Organizace ORBI PONTES se zaměřuje na pomoc lidem se SP z druhé strany – organizuje projekty, které vedou k většímu povědomí slyšící společnosti o světě lidí se SP a jejich potřebách. Snaží se slyšící osoby informovat o problematice sluchového postižení formou kurzů a přednášek, jejichž hlavními tématy jsou: typy sluchového postižení, způsoby dorozumění mezi slyšícími a neslyšícími, komunikační prostředky osob se SP, přednášky o historii neslyšících a znakového jazyka nebo o historii a současnosti tlumočení vedou k boření mýtů a omylů, která ve společnosti přetrvávají.

- **Co je největší bariérou mezi světem slyšících osob a osob se sluchovým postižením?**

Dle výzkumu je největší překážkou mezi těmito světy nefunkční komunikace, která plyne z nevědomosti společnosti o problematice sluchového postižení. Lidé se díky nevědomosti komunikace s lidmi se SP obávají komunikovat nebo nemají dostatek trpělivosti v komunikaci s člověkem se SP setrvat, neboť taková situace může být časově i psychicky náročnější. Jak svazy, tak organizace jako ORBI PONTES na změně přístupu k vzájemné komunikaci těchto dvou světů pracují pořádáním přednášek, kulturních a společenských akcí, na kterých se slyšící a neslyšící mohou potkávat a

vzájemně poznávat. Organizace si uvědomují, že osobní setkání s problematikou (s člověkem s postižením) zanechá daleko větší emocionální zážitek, který ovlivňuje další jednání člověka do budoucna. Organizace usilují, aby se základní témata jako využití komunikačních prostředků nebo pravidel při komunikaci s osobou se SP dostávala i do veřejných institucí: do bank, divadel, na pošty, do pojišťoven, na úřady veřejné správy. Aby využíváním technologií, přepisu, titulkování nebo indukčních smyček, byly poskytnuty rovné příležitosti, které pomohou k snadnější vzájemné integraci.

Komunikační bariéra bude odstraněna vzděláváním společnosti a to vlnou, která by měla být cílena napříč generacemi a institucemi od veřejné správy po školy.

7.4 Tichá kavárna – příklad dobré praxe

Při návštěvě Prahy jsem zavítala do Tiché kavárny. Tichá kavárna se nachází na Praze 8, v ulici Burešova. Slavnostně byla otevřena v listopadu 2011. K jejímu vzniku přispělo občanské sdružení APPN, Agentura pro neslyšící, provozovatelem je organizace 365 o.p.s. Kavárna zaměstnává osm zaměstnanců se sluchovým postižením, kteří obsluhují hosty kavárny. Cukrářské výrobky jsou vyráběny dvěma cukrářkami, i ony jsou sluchově handicapované. Tento rok Tichá kavárna vyhrála první místo v soutěži o nejlepší kavárnu na Praze 8 s názvem „Nejlepší na Osmičce.“

Pro slyšící hosty je zkušenost s Tichou kavárnou velmi příjemná a hlavně překvapující a zajímavá. Když jsem kavárnu navštívila osobně, obsluhovala mě mladá slečna, které jsem „vyznakovala“ mé přání. Samozřejmě, k návštěvě kavárny není zapotřebí umět znakový jazyk. Způsob komunikace (objednávky, přivolání číšníka, platby) je opravdu promyšlený. Na každém stole je položen dřevěný zelenočervený špalíček a instrukce, jak ho použít. Když si host vybere z nápojového nebo jídelního lístku, postaví tento špalíček zelenou barvou nahoru. To je signál pro obsluhu, že má host vybráno a chce si objednat. Při objednávce stačí pouze ukázat na vámi vybraný nápoj nebo jídlo v lístku a je objednáno. V případě další objednávky, zopakujete proces znovu. Při placení postavíte špalíček červenou stranou nahoru.

Smyslem této kavárny je, ukázat široké veřejnosti, že i v takto náročném oboru, jako je pohostinství mohou pracovat neslyšící osoby. Tichá kavárna se stává příjemným místem pro setkávání nejen osob se SP, ale i pro setkávání slyšících osob. Prostor kavárny je

využíván ke konání výstav umělců se SP, konají se zde kulturní a vzdělávací akce pro neslyšící i slyšící. Kavárna přibližuje veřejnosti svět neslyšících, jejich kulturu a i znakový jazyk, se kterým se při návštěvě tohoto podniku slyšící hosté setkají (http://www.tichakavarna.cz/o_kavarne). (viz příloha č. 6)

Závěr

Bakalářská práce se zabývala problematikou kvality života osob se sluchovým postižením. Teoretická část bakalářské práce je vzhledem do problematiky sluchového postižení, na kterou navazuje dále praktická část práce – výzkumná část. Výzkumný vzorek tvořili čtyři pracovníci poboček organizace Svaz neslyšících a nedoslýchavých v jižních Čechách a Praze a pracovník organizace ORBI PONTES. Na výzkumné práci spolupracoval Svaz neslyšících a nedoslýchavých v Českých Budějovicích, Praze, Táboře a Písku a organizace ORBI PONTES, Praha.

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit jaká je v dnešní době v české společnosti kvalita života osob se sluchovým postižením. V rámci toho jsem zkoumala, jaké mají osoby s tímto postižením možnosti vzdělávání, zaměstnání, jaké mají možnosti trávení volného času, jaká jim je poskytována pomoc ze strany Svazu neslyšících a nedoslýchavých a občanského sdružení ORBI PONTES a co je největší překážkou mezi světem slyšících a světem osob se sluchovým postižením.

Pro zrealizování výzkumu byl použit kvalitativní výzkum. V rámci kvalitativního výzkumu byl aplikován polostrukturovaný rozhovor. Shromážděná data z rozhovorů jsem zpracovala a vyhodnotila. Z výsledků výzkumného šetření vyplývá, že kvalita života osob se sluchovým postižením u nás, je ve směru vzdělávání lepší oproti dobám minulým. Bylo zjištěno, že možnosti ve vzdělávání osob se sluchovým postižením, se rozrostly do široké nabídky. Děti mohou studovat jak na odborných učilištích, středních školách, tak vysokých školách s různým zaměřením. V místech, kde jsem prováděla samotný výzkum, se dohromady vyskytuje deset škol pro osoby se SP. Možnosti pracovního uplatnění se oproti dobám minulým u nás snížily. Vyplývá to ze strachu zaměstnavatelů zaměstnávat osoby se SP. Kvalita života z pohledu trávení volného času osob se SP je do značné míry závislá na každém jednotlivci. V rámci organizací, které pořádají různé akce, mohou osoby se SP volný čas různě vyplnit. Dále bylo výzkumným šetřením zjištěno, že úsilí o pomoc ze strany organizací Svazu neslyšících a nedoslýchavých a občanského sdružení ORBI PONTES je opravdu veliké. Od pomoci s kompenzačními pomůckami, přes výplň volného času, poskytování sociálních služeb až po informování společnosti o problematice sluchového postižení. Z výsledků

výzkumu je také patrné, že jednou z největších překážek mezi světem osob slyšících a osob se SP je komunikace. Nízká informovanost lidí slyšících o problematice sluchového postižení, vede ke komunikační bariéře. Tuto bariéru se organizace snaží prolomit šířením informací o problematice sluchového postižení, o technologiích, které ulehčují komunikaci mezi osobami se SP a osobami slyšícími, pořádáním společných akcí pro osoby slyšící a osoby se SP.

Interesantním námětem pro další výzkum by mohlo být porovnání kvality života osob se sluchovým postižením v období totality a dnes.

Seznam použité literatury

DĚDEČKOVÁ, A. *Adresář služeb nejen pro neslyšící*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, o. s., 2013. ISBN 978-80-86792-32-3.

INFO – ZPRAVODAJ. *Magazín informačního centra o hluchotě*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených o.s., 2013. Vychází čtvrtletně.

FENCLOVÁ, J. *Ve světě sluchového postižení*. Praha: INPRESS, a.s., 2005. ISBN 80-86792-27-7.

GURKOVÁ, E. *Hodnocení kvality života*. Pro klinickou praxi a ošetrovatelský výzkum. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-3625-9.

HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-283-6.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

HORÁKOVÁ, R. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha: Portál, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-262-0084-0.

KALVACH Z., ČELEDOVÁ, L., HOLMEROVÁ, I., JIRÁK, R., ZAVÁZALOVÁ, H., WIJA, P. *Křehký pacient a primární péč*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-4026-3.

MOŽNÝ, I. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

PIPEKOVÁ, J. a kol: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-85931-65-6.

PLEVLOVÁ, I., SLOWIK R. *Komunikace s dětským pacientem*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2968-8.

REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálního výzkumu*. Praha: Grada Publishing a.s., 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.

ŠEDIVÁ, Z. *Psychologie sluchově postižených ve školní praxi*. Praha: Septima, s.r.o., 2006. ISBN 80-7216-232-2.

ŠVAŘÍČEK R., ŠEĐOVÁ K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4359-6.

VANĚČKOVÁ, V. *Výchova řeči sluchově postižených dětí v předškolním věku*. Praha: SEPTIMA, 1996. ISBN 80-85801-83-3.

VELMÍNSKÝ, M. a kol: *Klinická propedeutika*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta JU, 2003. ISBN 987-80-7394-360-8.

Seznam internetových zdrojů

Televizní klub neslyšících: Česká televize [online]. 2013-. [cit. 11. listopadu 2013].

Dostupný z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/213562221800001/#CTPlayer-1>>.

<http://img.firmy.cz/photo/full/201308/1511/62/520cbc0662af089b0c330900>

<http://www2.teiresias.muni.cz/comin/kurz-komunikace-se-sluchove-postizenymi/technologicke-prostredky-ke-kompenzaci-sluchove-ztraty>

<http://www.cds-psn.eu/index/prstova-abeceda-z-celeho-sveta>

<http://www.cktjz.com/eticky-kodex>

<http://www.helpnet.cz/>

<http://www.kntb.cz/abmulance-orl>

<http://www.sign-studio.cz/prstova-abeceda/>

http://skolajecna.cz/biologie/Sources/Photogallery_Detail.php?intSource=1&intImageId=180

http://www.tichakavarna.cz/o_kavarne

<http://www.transkript.cz/>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Proces slyšení

Příloha č. 2: Sluchová protetika

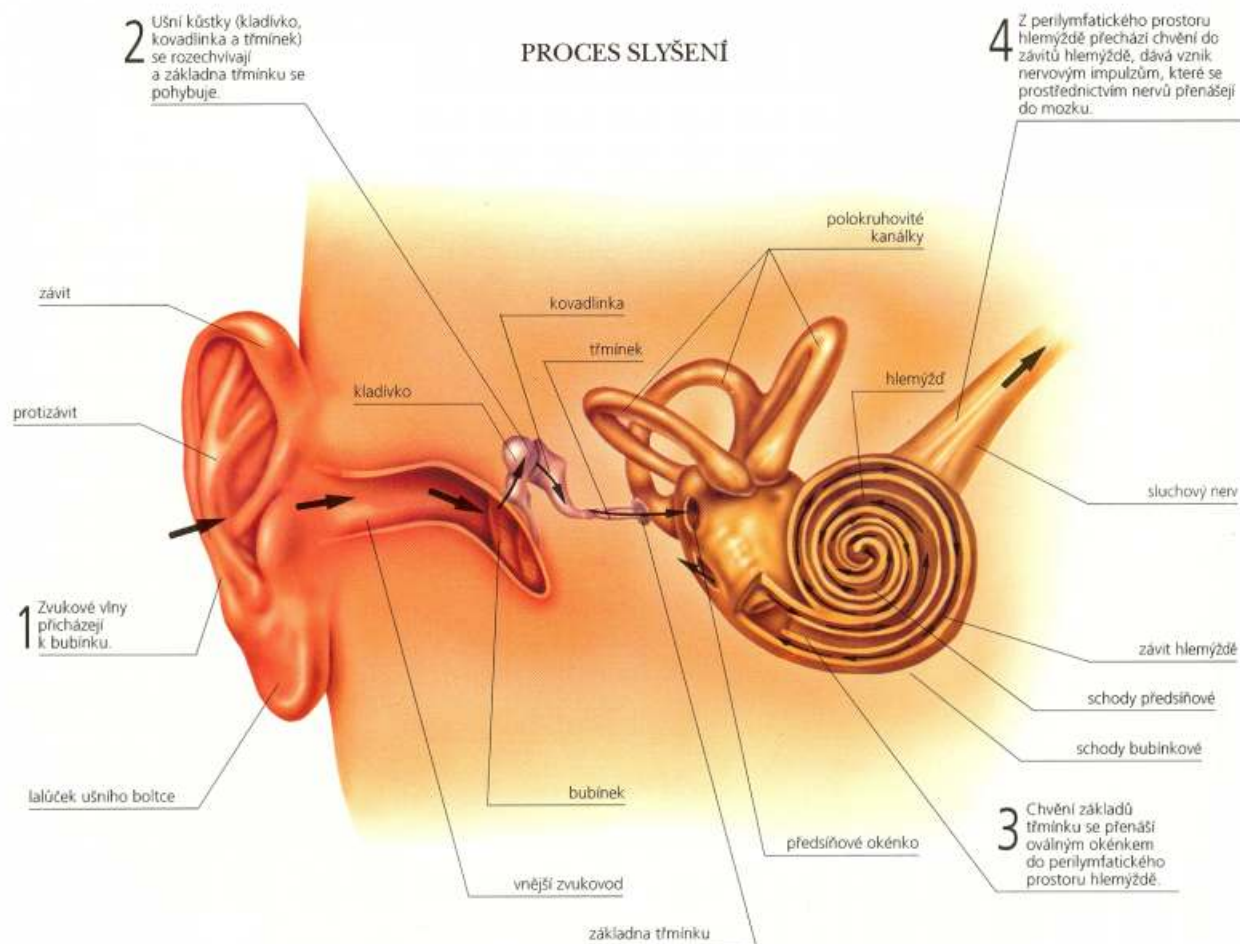
Příloha č. 3: Kochleární implantát

Příloha č. 4: Jednoruční česká prstová abeceda

Příloha č. 5: Dvouruční česká prstová abeceda

Příloha č. 6: Tichá kavárna

Příloha č. 1: Proces slyšení

Pramen:

http://skolajecna.cz/biologie/Sources/Photogallery_Detail.php?intSource=1&intImageId=180

Příloha č. 2: Sluchová protetika

Závěsná
sluchadla

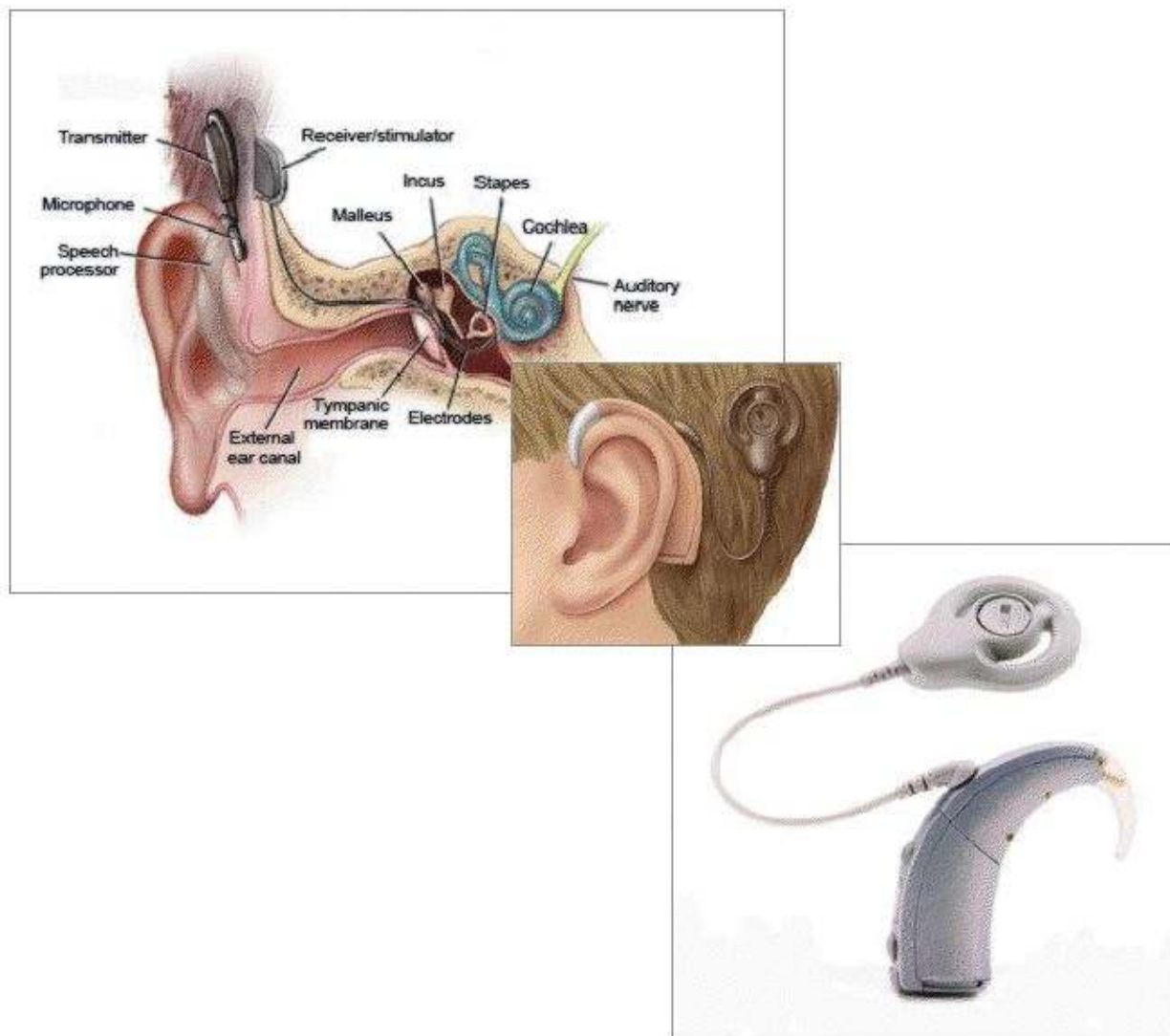
Zvukovodová
sluchadla

Kanálová
sluchadla

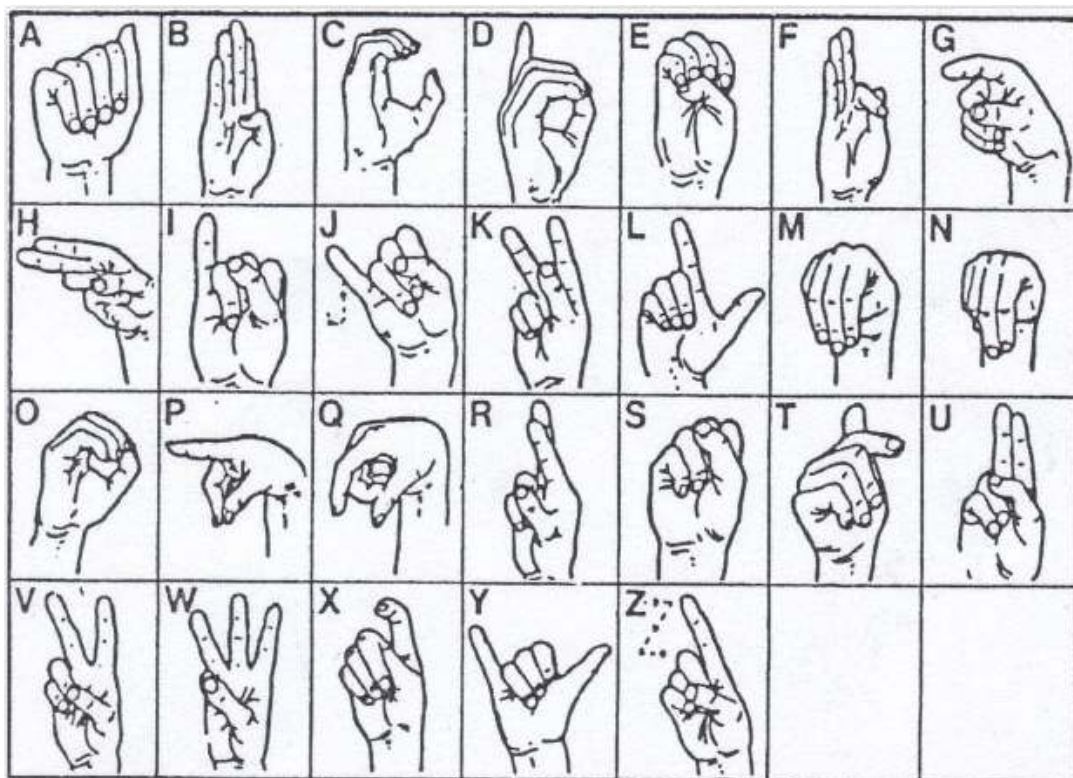
Pramen: <http://www2.teiresias.muni.cz/comin/kurz-komunikace-se-sluchove-postizenymi/technologicke-prostredky-ke-kompenzaci-sluchove-ztraty>

Příloha č. 3: Kochleární implantát

Pramen: <http://www.kntb.cz/abmulance-ori>

Příloha č. 4: Jednoruční česká prstová abeceda

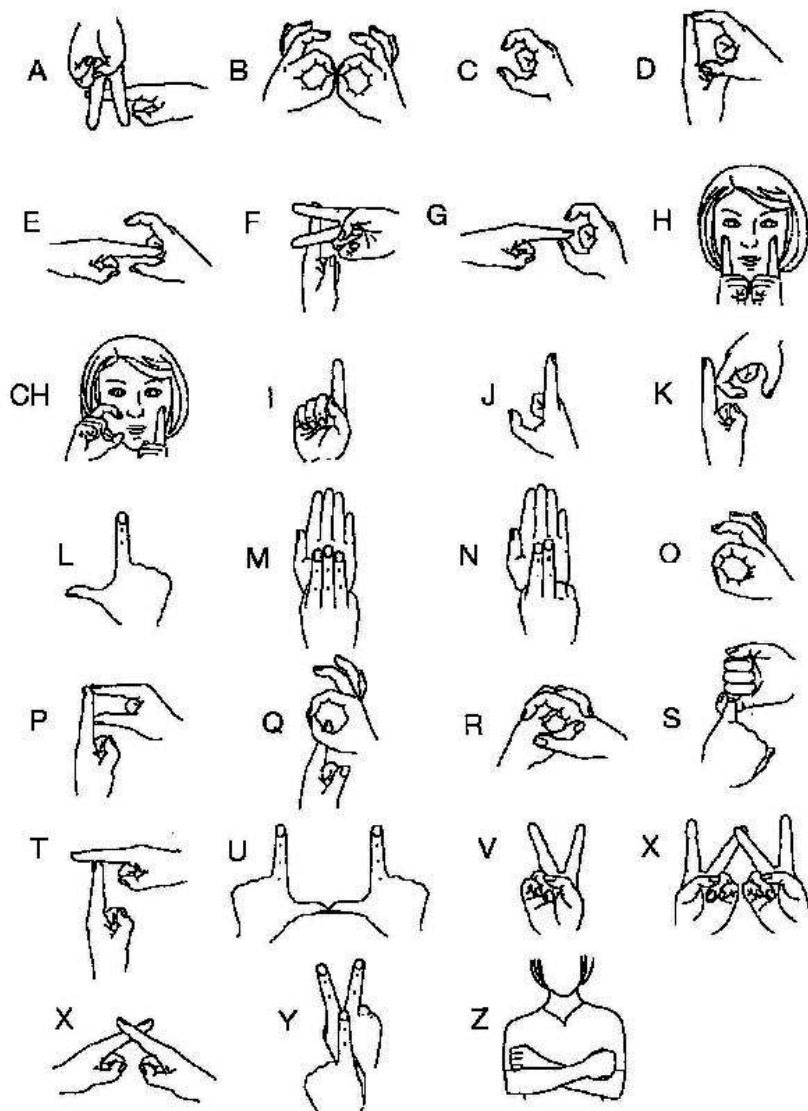

Pramen: <http://www.cds-psn.eu/index/prstova-abeceda-z-celeho-sveta>

Příloha č. 5: Dvouruční česká prstová abeceda

Prstová abeceda pro dvě ruce

Pramen: <http://www.sign-studio.cz/prstova-abeceda/>

Příloha č. 6: Tichá kavárna

Pramen: <http://img.firmy.cz/photo/full/201308/1511/62/520cbc0662af089b0c330900>